

RAPORT

opracowany w ramach projektu

„EkoZmiana – Mazowieckie PES na zielonej drodze”

**realizowanego przez Stowarzyszenie „Radomskie Centrum Przedsiębiorczości”
w ramach zadania publicznego sfinansowanego ze środków z budżetu
Województwa Mazowieckiego w obszarze „Działalność na rzecz integracji
i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych”, zadanie pn. „Zielona
ekonomia społeczna”.**

opracował

dr hab. inż. Jerzy Wojciechowski

I. Opis zadania - projekt EkoZmiana

"EkoZmiana - Mazowieckie PES na zielonej drodze" to projekt, którego głównym celem było podniesienie poziomu teoretycznej oraz praktycznej wiedzy specjalistycznej z obszaru ochrony środowiska naturalnego, transformacji energetycznej oraz zapobiegania negatywnym zmianom klimatu. Głównym zadaniem projektu była realizacja szkoleń, doradztwa i opracowanie ekologicznych strategii dla przedstawicieli mazowieckich Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES). Projekt zakładał udział przedstawicieli 150 PES w 320 godzinach szkoleniowych oraz realizację 400 godzin doradztwa i opracowanie strategii dla 50-ciu PES. Zrealizowano 320 godzin szkolenia dla przedstawicieli 155 PES, 416 godzin doradztwa oraz opracowano 52 Ekostrategie. Działania projektu prowadzone były w okresie od 1 czerwca 2023 do 31 grudnia 2024 roku. Udzielenie wsparcia merytorycznego dla 155-ciu PES-ów przeprowadzono w cyklach obejmujących czterodniowe szkolenia w obszarze "Zielona ekonomia społeczna". Z grupy 155-ciu PES-ów wyłoniono grupę 52-ciu PES-ów, które wzięły udział w doradztwie indywidualnym. Dla tych organizacji opracowane zostały specjalne Eko-audyty. Zostały one wykonane przez specjalistów z doświadczeniem, zarówno w obszarze ekologii, jak i w funkcjonowaniu PES-ów. Opracowana w ten sposób strategia może stanowić podstawę do ubiegania się o środki przewidziane w nowej perspektywie UE na lata 2021-2027, w której budżet przewiduje fundusze w wysokości 25,1 mld Euro na Infrastrukturę i Środowisko. Udział w projekcie "EkoZmiana – Mazowieckie PES na zielonej drodze" otworzył szereg możliwości korzystania z dotacji. Pozyskana wiedza, wsparcie i opracowane strategie znacznie zwiększyły szanse na zdobycie środków z tego obszaru. Ważne jest, że uczestnictwo podmiotów ekonomii społecznej w projekcie było całkowicie bezpłatne.

Zagadnienia zawarte w materiałach szkoleniowych:

1. ochrona środowiska naturalnego,
2. transformacja energetyczna,
3. zapobieganie negatywnym zmianom klimatu,

a w szczególności:

1. przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, czyli gospodarkę o racjonalnym wykorzystaniu zasobów naturalnych oraz o ograniczonym, negatywnym oddziaływaniu na środowisko wytwarzanych produktów;
2. podniesienie jakości gospodarowania odpadami, wtórnego wykorzystania odpadów i produktów ubocznych, naprawy i recyklingu;
3. lepsze gospodarowanie wodą;
4. regeneracja i odkażanie terenów, rekultywacja gruntów;
5. wykorzystanie odnawialnych źródeł energii;
6. poprawa efektywności energetycznej budynków;
7. inwestycje w walce z ubóstwem energetycznym;
8. lepszy dostęp do czystszej, tańszej i bezpieczniejszej energii;
9. ograniczanie zależności od paliw kopalnych;
10. ograniczanie emisji gazów cieplarnianych - wprowadzenie czystszych form transportu.

Działania projektu zostały skierowane do mazowieckich PES-ów, a w szczególności do:

- 1) organizacji pozarządowych oraz podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- 2) spółdzielni socjalnych;
- 3) spółdzielni pracy, w tym spółdzielni inwalidów, niewidomych oraz produkcji rolnej;
- 4) przedsiębiorstw społecznych – podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, zatrudniają i aktywizują zawodowo osoby, trudnozatrudnialne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny;
- 5) jednostek reintegracyjnych, tj. takich, których głównym działaniem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, czyli: Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej.

Projekt „EkoZmiana – Mazowieckie PES na zielonej drodze” realizowany był przez Stowarzyszenie „Radomskie Centrum Przedsiębiorczości”, z siedzibą w Radomiu, przy ul. Żeromskiego 51.

II. Porozumienia i współpraca regionalna

W celu pełnej realizacji projektu podpisano porozumienia z Mazowieckimi Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej:

- 1) Porozumienie o współpracy z dnia 13.06.2023 roku pomiędzy SRCP a Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego - jako podmiot prowadzący Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Mazowsza Płockiego OWES Mazowsza Płockiego.
- 2) Porozumienie o współpracy z dnia 28.06.2023 roku pomiędzy SRCP a Stowarzyszenie Ośrodek Kultury i Aktywności Lokalnej w Krzesku - jako partner Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w subregionie siedleckim.
- 3) Porozumienie o współpracy z dnia 27.07.2023 roku pomiędzy SRCP a Fundacją Inicjatyw Społeczno - Ekonomicznych - jako podmiot współprowadzący Warszawski OWES.
- 4) Porozumienie o współpracy z dnia 18.10.2023 roku pomiędzy SRCP a Fundacją Fundusz Współpracy - jako podmiot prowadzący Mazowiecki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w subregionie radomskim, ciechanowskim oraz ostrołęckim.

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) to organizacja pozarządowa, która specjalizuje się we wspieraniu rozwoju przedsiębiorczości społecznej. Działa ona na rzecz jednostek i grup zainteresowanych uruchomieniem projektów z zakresu przedsiębiorczości społecznej, obejmując osoby indywidualne, podmioty ekonomii społecznej oraz jednostki samorządu terytorialnego.

OWES koncentruje swoje działania na różnorodnych grupach odbiorców, w tym na osobach fizycznych, zwłaszcza zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym. Ponadto, organizacja wspiera grupy inicjatywne, które planują utworzenie podmiotu ekonomii społecznej lub przedsiębiorstwa społecznego. Do beneficjentów OWES zaliczają się również podmioty ekonomii społecznej, takie jak fundacje i stowarzyszenia zajmujące się szeroko rozumianą aktywizacją społeczną i zawodową osób zagrożonych marginalizacją oraz wykluczeniem społecznym. Ponadto, OWES skierowany jest do przedsiębiorstw społecznych, jednostek samorządu terytorialnego oraz firm i instytucji z otoczenia ekonomii społecznej.

W ramach swojej działalności OWES świadczy różnorodne usługi, obejmujące:

- 1) Animację lokalną. Poprzez integrację społeczności, reprezentowanie interesów środowiska oraz promocję działań podejmowanych przez to środowisko.
- 2) Doradztwo. Oferując wsparcie w zakresie ogólnego doradztwa, prawnego, księgowo-podatkowego, menedżerskiego, finansowego, marketingowego oraz branżowego.
- 3) Szkolenia. Prowadząc szkolenia dotyczące zakładania i zarządzania przedsiębiorstwami społecznymi.
- 4) Dotacje. Udzielając dotacji na miejsca pracy dla osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, a także oferując wsparcie pomostowe dla nowopowstałych miejsc pracy.

W województwie mazowieckim funkcjonują następujące OWES-y, które uzyskały akredytację Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej:

- 1) Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Mazowsza Płockiego prowadzony jest przez Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego (CISI). Obsługuje podregion płocki (powiaty: gostyniński, płocki, sierpecki i Płock).
- 2) Mazowiecki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (mOWES) prowadzony przez Fundację Fundusz Współpracy w podregionie ostrołęckim, ciechanowskim i radomskim (powiaty: białobrzegi, ciechanowski, kozienicki, lipski, makowski, mławski, ostrołęcki, ostrowski, płoński, przasnyski, przysuski, pułtuski, radomski, szydłowiecki, wyszkowski, zwoleniński, żuromiński oraz Ostrołęka i Radom).
- 3) Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzi działania w podregionie warszawsko-zachodnim i żyrardowskim (powiaty: grójecki, sochaczewski, żyrardowski), prowadzony jest przez Stowarzyszenie Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych BORIS.
- 4) Siedlecki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (SOWES) prowadzony jest przez Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (FRSO) – lider i Stowarzyszenie Ośrodek Kultury i Aktywności Lokalnej w Krzesku (partner) oraz Biuro Rachunkowe M. Bobryk, O. Michałowska (partner). Obsługuje podregion siedlecki (powiaty: garwoliński, łosicki, siedlecki, sokołowski, węgrowski oraz Siedlce i Warszawa).
- 5) Warszawski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (WOWES) prowadzi działania w subregionach: m.st. Warszawa i warszawsko-wschodnim (grodziski, legionowski, miński, nowodworski, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, warszawski zachodni, wołomiński, Warszawa), prowadzony jest przez Fundację Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych (FISE) w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Biuro Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych BORIS oraz Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (FRSO).

Wsparcie OWES finansowane jest ze środków Unii Europejskiej oraz Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej (MCPS) jest regionalną instytucją polityki społecznej, której działalność koncentruje się na obszarze województwa mazowieckiego. MCPS wdraża praktycznie idee zawarte w strategiach i programach dotyczących różnorodnych obszarów pomocy społecznej. Jednocześnie MCPS jest emitentem inspiracji oraz dostarcza wsparcia merytorycznego poprzez organizację szkoleń, konferencji oraz liczne publikacje. Instytucja udziela wsparcia finansowego w postaci dotacji przekazywanych organizacjom pozarządowym i innym podmiotom.

MCPS prowadzi działania związane z profilaktyką uzależnień i rozwiązywaniem problemów z nich wynikających, rozwojem usług społecznych i deinstytucjonalizacją, promocją ekonomii społecznej, realizacją polityki senioralnej, wspieraniem systemu pieczy zastępczej oraz wspieraniem rodzin, w tym dzieci, młodzieży oraz osób starszych z zaburzeniami psychicznymi. Instytucja angażuje się w pomoc osobom wychodzącym z bezdomności, wspiera działalność banków żywności, przeciwdziała przemocy domowej, a także wzmacnia merytoryczne kadry pomocy społecznej na Mazowszu poprzez prowadzenie badań społecznych.

W skład MCPS wchodzi Wojewódzki Ośrodek Adopcyjny, zajmujący się prowadzeniem procedur adopcyjnych, czyli przysposobienia – od kwalifikowania dzieci do adopcji, przez przygotowywanie kandydatów na rodziców adopcyjnych po prowadzenie procedur przysposobienia.

Idee realizowane przez MCPS można ująć w takich wartościach jak: szacunek, odpowiedzialność, otwartość, współpraca oraz zaangażowanie.

Przedmiotem działalności MCPS jest realizowanie zadań własnych i zleconych Samorządu Województwa Mazowieckiego w zakresie:

- 1) pomocy społecznej,
- 2) profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych,
- 3) profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii,
- 4) przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu,
- 5) rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych,
- 6) przeciwdziałania przemocy,
- 7) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

MCPS prowadzi szkolenia, konferencje oraz kursy w zakresie szeroko rozumianej pomocy społecznej dla placówek szkolnych, oświatowych, organizacji społecznych, stowarzyszeń, a także zainteresowanych osób fizycznych. W wykonywaniu zadań MCPS współpracuje z: organami administracji rządowej i samorządowej, organizacjami pozarządowymi, osobami prawnymi, jednostkami organizacyjnymi nieposiadającymi osobowości prawnej, osobami fizycznymi – w zakresie niezbędnym do realizacji celów statutowych.

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej odgrywa kluczową rolę jako koordynator działań na rzecz sektora ekonomii społecznej w regionie. To zadanie wynika bezpośrednio z postanowień art. 21 pkt 4a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz art. 54 ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej. W oparciu o te przepisy, MCPS prowadzi bieżący monitoring realizacji celów i działań określonych w Programie dotyczącym ekonomii społecznej. W ramach tych działań nawiązuje współpracę z Regionalnym Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Mazowieckiego (RKRES WM), który pełni funkcję organu wspierającego, a także doradczo-konsultacyjnego dla Samorządu Województwa Mazowieckiego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej. Sprawozdanie roczne z monitoringu wdrażania Programu jest regularnie przedstawiane władzom województwa.

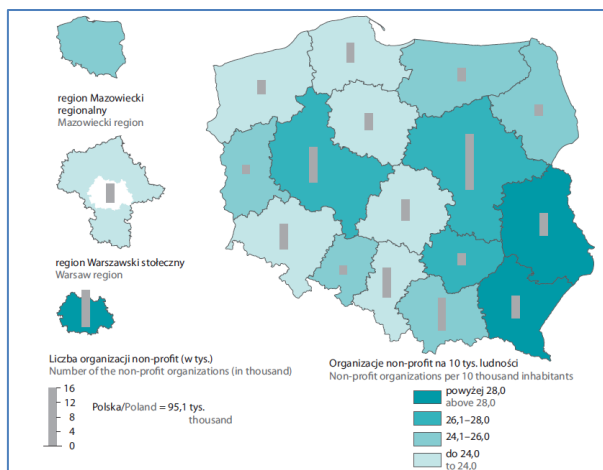
Środki przekazywane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego są kierowane na inicjatywy Wydziału Ekonomii Społecznej MCPS oraz służą zlecaniu zadań w trybie otwartego konkursu ofert dla akredytowanych OWES oraz organizacji pozarządowych. Dodatkowo, zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej, minister odpowiedzialny za zabezpieczenie społeczne ma możliwość opracowywania programów resortowych wspierających rozwój ekonomii społecznej.

III. Problematyka ochrony środowiska a praktyka funkcjonowania PES

Współczesne społeczeństwo polskie stoi przed coraz pilniejszymi wyzwaniami związanymi z ochroną środowiska. Ochrona przyrody, efektywność energetyczna i zrównoważony rozwój stają się priorytetami także w sektorze Podmiotów Ekonomii Społecznej, w tym małych firm, organizacji non-profit, stowarzyszeń i fundacji. W kontekście Polski, a w szczególności województwa mazowieckiego, problematyka ta nabiera szczególnego znaczenia ze względu na dynamiczny rozwój regionu.

Biorąc pod uwagę definicję i wymogi prawne do Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES) zalicza się: organizacje non-profit, stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje, stowarzyszenia sportowe, ochotnicze straże pożarne, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego. W roku 2020¹ w całym kraju aktywnie działało 94,4 tysiąca podmiotów z sektora ekonomii społecznej. Dominującą grupą wśród zarejestrowanych organizacji non-profit były stowarzyszenia i pokrewne struktury (66,7 tysiąca, co stanowiło 70,1% ogółu podmiotów), a także fundacje (16,0 tysiąca, co równało się 16,8% ogólnej liczby podmiotów). Kolejną, pod względem liczby, grupą były koła gospodyń wiejskich, których liczba wyniosła 8,5 tysiąca i stanowiła 8,9% wszystkich podmiotów. Organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego prowadzące aktywną działalność w 2020 roku były reprezentowane przez 2,1 tysiąca podmiotów (2,2%), natomiast społeczne podmioty wyznaniowe liczyły 1,9 tysiąca (2,0% ogółu).

W 2020 r. największa część nowo rejestrowych organizacji non-profit zlokalizowana była w województwie mazowieckim (15,9%), a szczególnie w regionie warszawskim stołecznym (10,7%). Ten wzrostowy trend pozwala umacniać się województwu w czołówce województw z największą liczbą PESów w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. Poniżej zamieszczono graficzne przedstawienie orientacyjnego rozkładu liczby organizacji non-profit na 10 tysięcy mieszkańców w poszczególnych województwach Polski.

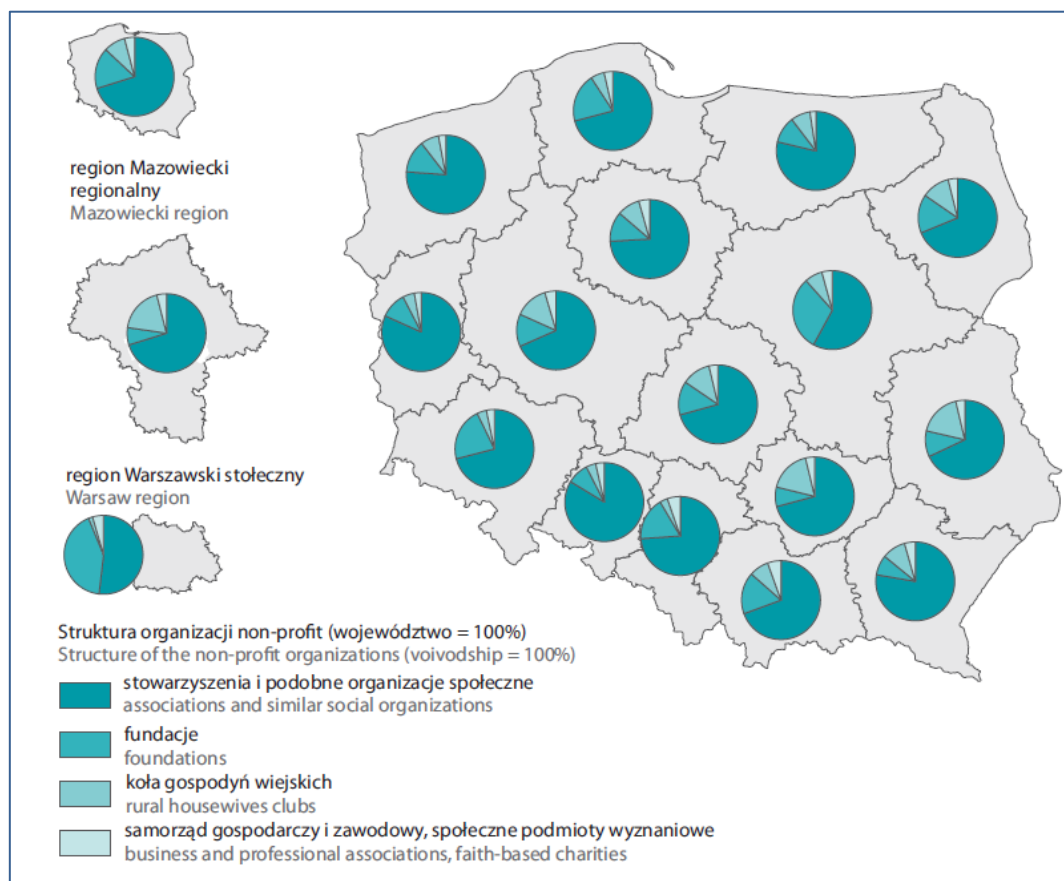
Rys. 1. PESy (organizacje non-profit) w Polsce według województw, w 2020r.
Źródło: Analiza statystyczna GUS.

¹ Dane Głównego Urzędu Statystycznego

Najliczniejszą grupę w PESach, działających w obszarze województwa mazowieckiego, stanowią stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (57,9%). Jednocześnie należy nadmienić, że w skali kraju, gdzie wartość średnia udziału tej grupy wynosi 70,1%, jest to najmniejszy udział dla obszarów województw. W województwie mazowieckim odnotowano najwyższy w skali kraju odsetek aktywnych PESów w formie fundacji - 28,8% (w samym regionie warszawskim stołecznym stanowiły one 42,0% podmiotów). Udział tych podmiotów w grupie warszawskich organizacji non-profit wyniósł 30,4%.

Wraz z wprowadzeniem nowej formy prawnej, jaką stały się koła gospodyń wiejskich, ich liczba w roku 2020 wyniosła 8,5 tysiąca na całym obszarze kraju. W województwie mazowieckim, koła gospodyń wiejskich stanowiły 7,3% ogólnej liczby podmiotów na tym obszarze. Warto zauważyć, że 13,2% wszystkich kół gospodyń wiejskich działało na terenie województwa mazowieckiego, a 11,1% tych podmiotów zlokalizowanych było w regionie mazowieckim.

Na rysunku poniżej przedstawiono strukturę PESów z rozbiciem na najważniejsze formy ich działalności.

Rys. 2. Struktura PESów (organizacji non-profit) w Polsce według województw, w 2020r.
Źródło: Analiza statystyczna GUS.

Intensywność działania i dostępność PESów związana jest między innymi z ich lokacją. To ona powoduje, że większa bądź mniejsza liczba mieszkańców może korzystać z oferty PESów, a więc stanowi o dynamice ich rozwoju. Z tych powodów podregion miasta stołecznego Warszawa charakteryzuje się w skali kraju bardzo dobrą dostępnością i intensywnością działań. Dowodem na to jest największa liczba organizacji non-profit w przeliczeniu na 10 tys. ludności dla tego regionu. (około 44 podmiotów). Natomiast w samej stolicy województwa mazowieckiego w 2020 r. zlokalizowanych było 51,3% mazowieckich organizacji non-profit.

Lokalizacja Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES) w województwie mazowieckim znajduje odzwierciedlenie w ich przychodach. W skali tego województwa odnotowano najwyższy odsetek podmiotów, których przychody przekroczyły 100 tysięcy złotych, wynoszący 30,7%. Również najwyższy udział podmiotów generujących przychody powyżej 1 miliona złotych dotyczył województwa mazowieckiego, sięgając 8,7%. W szczególności, w regionie warszawskim stołecznym odsetek ten wynosił 11,1%.

Analizując strukturę przychodów PESów (podmiotów non-profit) ogólnie dominującym źródłem są przychody publiczne o charakterze nierynkowym, takie jak środki przekazywane przez administrację rządową lub samorządową. W skali kraju ich udział wynosił 45,0%. Natomiast największy udział przychodów rynkowych, pochodzących z działalności gospodarczej lub odpłatnej statutowej, charakteryzował region warszawski stołeczny, osiągając poziom 32,3%. Pozostałe źródła przychodów obejmują środki niepubliczne o charakterze nierynkowym, takie jak darowizny, inne przekazane środki, zbiórki publiczne, oraz składki członkowskie. Pod względem wielkości osiągniętych przychodów widoczne jest duże zróżnicowanie i jest ono największe właśnie w województwie mazowieckim. Mediana (czyli wartość środkowa) przychodów była 26-krotnie mniejsza od średniej (średnia – 775,4 tys. zł; mediana – 29,5 tys. zł). Zróżnicowanie przychodów w województwie potęguje obecność warszawskich PESów. To one generują największe przychody (średnio około 1000 tys. zł), najmniejsze zaś PESy ulokowane w regionie mazowieckim regionalnym (średnio około 211 tys. zł).

Zjawisko feminizacji jest charakterystycznym elementem dla zatrudnienia etatowego w PESach. Stale obserwuje się systematyczny i znaczący wzrost zatrudnienia kobiet. Na koniec 2020 roku kobiety reprezentowały 75,1% wszystkich pracowników zatrudnionych w PESach. W porównaniu wartość ogólnokrajowego wskaźnika zatrudnienia kobiet w gospodarce narodowej wynosiła 48,4%.

W wybranych grupach, takich jak koła gospodyń wiejskich, zatrudnienie kobiet osiągnęło 100,0%, co oznacza, że wszystkie etatowe stanowiska pracy były obsadzone przez kobiety. Reprezentacja kobiet w społecznych podmiotach wyznaniowych wynosiła 80,6% ogółu zatrudnionego personelu etatowego. Ten fenomen może być związany z charakterem działalności tych organizacji, które głównie generują miejsca pracy o profilu opiekuńczym, gdzie tradycyjnie dominują zatrudnienia kobiet.

Mazowieckie PESy, podobnie jak PESy zlokalizowane w innych województwach kraju, odgrywają istotną rolę w kształtowaniu środowiska, zarówno lokalnego jak i globalnego. Analiza wpływu małych organizacji na otaczającą nas rzeczywistość z perspektywy ekologicznej pozwala zrozumieć skalę wyzwań, z jakimi się one zmagają. PESy odgrywają istotną rolę w kontekście ochrony środowiska w Polsce. Pomimo tego, że skala ich działalności może być mniejsza niż dużych przedsiębiorstw, ich wpływ na środowisko i społeczność lokalną jest znaczący. Poniżej przedstawiono kilka kluczowych aspektów roli mazowieckich PESów w obszarze ochrony środowiska:

1. Lokalna zrównoważona praktyka:

- PESy często są zintegrowane z lokalnymi społecznościami. Ich praktyki mają bezpośredni wpływ na środowisko, w którym funkcjonują. Poprzez podejmowanie zrównoważonych praktyk, takich jak ograniczanie zużycia energii, segregacja odpadów czy wspieranie lokalnych dostawców, małe firmy mogą istotnie przyczynić się do ochrony środowiska na poziomie lokalnym.

2. Innowacyjność i elastyczność w działaniach proekologicznych:

- Z powodu bardziej elastycznej struktury i zdolności do szybkiego dostosowywania się, PESy często są źródłem innowacyjnych rozwiązań ekologicznych. Mogą eksperymentować z nowatorskimi technologiami czy praktykami, które potem mogą być wdrażane na większą skalę.
- PESy mają zazwyczaj większą elastyczność w podejmowaniu szybkich decyzji i dostosowywaniu się do nowych standardów czy wymagań ekologicznych. To umożliwia im bardziej efektywne wdrażanie praktyk przyjaznych dla środowiska.

3. Świadomość społeczna i edukacja:

- Wprowadzanie zmian w PESach często idzie w parze z edukacją i podnoszeniem świadomości społecznej na temat kwestii ekologicznych. Przedsiębiorstwa te, będąc częścią społeczności lokalnej, mogą pełnić rolę edukacyjną i inspirować innych do podejmowania działań na rzecz ochrony środowiska.

4. Budowanie lokalnej tożsamości zrównoważonej marki:

- PESy, które angażują się w działania proekologiczne, mogą budować swoją markę opartą na wartościach zrównoważonego rozwoju. To może przyciągać klientów zainteresowanych produktami i usługami, które respektują środowisko.

Małe organizacje w Polsce, podejmując odpowiedzialne praktyki ekologiczne, odgrywają kluczową rolę w budowaniu bardziej zrównoważonej przyszłości dla lokalnych społeczności i środowiska naturalnego

Działania proekologiczne przynoszą wiele korzyści dla małych podmiotów. Podejmowanie inicjatyw związanych z ochroną środowiska nie tylko przyczynia się do zrównoważonego rozwoju, ale także może mieć pozytywny wpływ na samą organizację. Oto kilka kluczowych korzyści wynikających z działań proekologicznych dla mazowieckich PESów:

1. Oszczędności finansowe:

- Wdrożenie praktyk proekologicznych, takich jak efektywne zarządzanie zużyciem energii, redukcja odpadów czy recyklingu, może prowadzić do znaczących oszczędności finansowych. Niższe rachunki za energię, mniejsze koszty związane z utylizacją odpadów i możliwość uzyskania dotacji czy ulg podatkowych stanowią istotny wkład w budżet podmiotu.

2. Poprawa wizerunku podmiotu:

- Działania proekologiczne mogą znacząco poprawić wizerunek PESu w oczach klientów, partnerów biznesowych i społeczności lokalnej. Klienci coraz częściej preferują podmioty, które aktywnie dbają o środowisko, co może przekładać się na większą lojalność klientów i zdobywanie nowych rynków.

3. Zgodność z trendami rynkowymi:

- Kwestie zrównoważonego rozwoju stają się coraz ważniejsze na rynku. Małe firmy, które wcześniej dostosują się do tych trendów, mogą zyskać przewagę konkurencyjną. Firmy proekologiczne są postrzegane jako odpowiedzialne społecznie, co może przyciągać klientów i inwestorów.

4. Wzrost efektywności operacyjnej:

- Wdrażanie proekologicznych praktyk często idzie w parze z optymalizacją procesów operacyjnych. Efektywne zarządzanie zasobami naturalnymi i minimalizacja odpadów mogą przyczynić się do ogólnej poprawy efektywności firmy.

5. Zadowolenie pracowników:

- Zaangażowanie w działania proekologiczne może zwiększyć zadowolenie pracowników. Współpraca w ramach projektów proekologicznych może budować poczucie wspólnoty w zespole, a jednocześnie pracownicy często czują się bardziej dumni pracując dla podmiotu, która dba o środowisko.

6. Zgodność z przepisami prawnymi:

- Podejmowanie działań proekologicznych pozwala podmiotom spełniać coraz bardziej rygorystyczne przepisy i normy dotyczące ochrony środowiska. Spełnienie tych wymogów może zapobiec karom i sankcjom prawno-finansowym.

7. Innowacyjność i rozwój:

- Wdrażanie praktyk proekologicznych wymaga często innowacyjności. Działania te mogą pobudzać kreatywność zespołu i prowadzić do rozwoju nowych produktów czy usług, co z kolei może przyczynić się do rozwoju podmiotu.

Tak więc działania proekologiczne nie tylko wspierają ochronę środowiska, ale również stanowią strategiczną inwestycję dla małych podmiotów, przynosząc korzyści zarówno ekonomiczne, jak i społeczne.

Jednak przy wdrożeniu i utrzymaniu wyżej wymienionych proekologicznych praktyk mazowieckie PESy napotykają na wiele trudności, wyzwań i barier. Poniżej przedstawiono główne trudności, z jakimi podmioty spotykają się w kontekście działań proekologicznych.

1. **Koszty inwestycji:** Wdrożenie nowych, bardziej zrównoważonych praktyk często wymaga znacznych nakładów finansowych. PESy, często dysponujące ograniczonym budżetem, mogą odczuwać trudności związane z pokryciem kosztów zakupu nowoczesnych urządzeń, technologii czy szkoleń pracowników.
2. **Brak wiedzy i doświadczenia:** Wiele PESów może nie posiadać wystarczającej wiedzy i doświadczenia w zakresie działań proekologicznych. Brak ekspertyzy może utrudniać skuteczną wdrożenie ekologicznych praktyk oraz zrozumienie korzyści płynących z tych działań.
3. **Konkurencja i rynek:** PESy, rywalizujące niekiedy z większymi przedsiębiorstwami, mogą obawiać się utraty konkurencyjności, gdyż wprowadzenie praktyk proekologicznych często niesie ze sobą wyższe koszty produkcji. Klienci, choć coraz bardziej świadomi ekologii, mogą jednak wciąż wyżej stawiać cenę nad zrównoważonymi praktykami.
4. **Przepisy i regulacje:** Zmieniające się przepisy i regulacje dotyczące ochrony środowiska mogą stanowić wyzwanie dla PESów, które muszą dostosowywać się do nowych wymogów. Procesy dostosowawcze mogą wiązać się z dodatkowymi kosztami oraz koniecznością spełnienia określonych standardów.
5. **Edukacja pracowników:** Wdrożenie działań proekologicznych często wymaga zaangażowania pracowników na różnych szczeblach. Edukacja i szkolenia pracowników w zakresie nowych procedur i technologii mogą być czasochłonne i wymagać dodatkowych nakładów finansowych.
6. **Dostęp do finansowania:** Brak dostępu do korzystnych źródeł finansowania może utrudnić PESom inwestowanie w proekologiczne technologie i praktyki. Ograniczone możliwości finansowe mogą być barierą dla ambitnych projektów związanych z ochroną środowiska.
7. **Świadomość klientów:** Pomimo wzrostu świadomości ekologicznej społeczeństwa, niektórzy konsumenci mogą wciąż nie dostrzegać znaczenia działań proekologicznych lub nie być gotowi zapłacić za produkty i usługi o wyższych standardach ekologicznych.

W obliczu narastających wyzwań związanych z ochroną środowiska rola PESów staje się bardzo znacząca. Jednakże, aby organizacje te mogły działać efektywnie i zgodnie z ideą ochrony środowiska, potrzebują odpowiedniego wsparcia finansowego. Mazowieckie PESy mogą w ramach rozwiązywania powyżej wymienionych problemów skorzystać z różnych programów wsparcia, dofinansowań i konsultacji ekspertów. Pozwala to na pokonanie barier i skuteczne wprowadzenie proekologicznych praktyk, co przynosi korzyści zarówno dla środowiska, jak i długofalowego sukcesu podmiotu

Dostępność sektora bankowego dla PESów na finansowanie działań proekologicznych jest zagadnieniem istotnym zarówno dla podmiotów, jak i dla sektora finansowego.

PESy, najczęściej operujące na lokalnym poziomie, mogą napotykać na szereg wyzwań związanych z pozyskiwaniem funduszy na projekty proekologiczne. Ograniczone zasoby finansowe, brak doświadczenia w prowadzeniu kampanii fundraisingowych oraz trudności w uzyskaniu wsparcia ze strony sektora prywatnego, to tylko niektóre z problemów, z którymi się borykają.

Finansowanie PESów w województwie mazowieckim stanowi istotny element zapewniający kontynuację ich działań na rzecz społeczności lokalnej. Organizacje non-profit w regionie często zdobywają środki finansowe ze źródeł publicznych, takich jak dotacje z funduszy unijnych oraz ze środków przekazywanych przez administrację rządową i samorządową. Ponadto, istotną rolę odgrywają darowizny i wsparcie ze strony przedsiębiorstw i osób prywatnych. Kluczowym wyzwaniem dla organizacji jest konieczność zdywersyfikowania źródeł finansowania, aby zminimalizować ryzyko uzależnienia od jednego źródła. Warto także podkreślić, że konkurencja o ograniczone środki finansowe może stawiać przed organizacjami non-profit trudne wybory i wymagać skutecznej strategii pozyskiwania funduszy. Ostatecznie, stabilne finansowanie jest kluczowe dla długotrwałego wpływu i skuteczności działań PESu na terenie województwa mazowieckiego.

Źródłami finansowania działań proekologicznych dla mazowieckich PESów mogą być:

1. Dotacje rządowe i unijne:
2. Kredyty i pożyczki:
3. Inwestycje kapitałowe:

W celu wspierania działań oraz inicjatyw mazowieckich PESów, istnieje szereg programów wsparcia, które oferują finansowe i organizacyjne wsparcie. Poniżej przedstawiono najważniejsze z programy dostępne w województwie Mazowieckim.

1. Program Wspierania Inicjatyw Lokalnych Mazowsze+

Program Mazowsze+ skierowany jest do stowarzyszeń i fundacji działających na rzecz społeczności lokalnych. Oferuje on wsparcie finansowe dla projektów mających na celu rozwój lokalny, edukację, kulturę czy ochronę środowiska. Program stanowi doskonałą okazję dla organizacji, które chcą angażować się w inicjatywy mające pozytywny wpływ na otoczenie.

2. Fundusz Grantowy Mazowieckie NGO

Ten fundusz skupia się na wspieraniu projektów organizacji pozarządowych, w tym stowarzyszeń i fundacji, działających na obszarze województwa Mazowieckiego. Obejmuje obszary takie jak zdrowie, edukacja, kultura, czy ochrona środowiska. Organizacje mogą ubiegać się o środki na konkretne projekty, a proces aplikacyjny jest transparentny i dostępny dla różnych dziedzin działalności.

3. Program Ochrony Środowiska w Mazowszu

Dedykowany dla organizacji skupiających się na kwestiach ekologii, ten program wspiera projekty mające na celu poprawę stanu środowiska w regionie Mazowsza. Obejmuje inicjatywy związane z ochroną przyrody, edukacją ekologiczną, czy promocją zrównoważonego rozwoju. Organizacje mogą liczyć na wsparcie finansowe oraz mentorstwo ekspertów z dziedziny ochrony środowiska.

4. Mazowiecki Program Rozwoju Organizacji Pozarządowych

Program ten oferuje kompleksowe wsparcie dla stowarzyszeń i fundacji w zakresie rozwoju organizacyjnego. Oprócz środków finansowych, organizacje mogą skorzystać z szkoleń, doradztwa prawnego, czy działań networkingowych. Program stawia na zrównoważony rozwój organizacji pozarządowych, umożliwiając im efektywniejsze działanie.

IV. Diagnoza PES na Mazowszu w oparciu o informacje dostarczone przez doradców i personel projektu

Częściowy opis kondycji oraz struktury mazowieckich PESów został przedstawiony w punkcie II niniejszego Raportu. Dane tam zawarte odnoszą się do wartości zawartych w informacjach Głównego Urzędu Statystycznego. Ocenę indywidualną kondycji i możliwości rozwoju mazowieckich PESów przedstawili ich działacze w ramach prowadzonych w projekcie szkoleń i doradztwa indywidualnego. Przedstawiciele PESów widzą potrzebę podnoszenia wiedzy i kształtowania odpowiednich postaw z zakresu GOZ. Dostrzegają oni pozytywną stronę wprowadzenia przepisów, które wymusiły działania w zakresie ekologii. PESy zainteresowane są zastosowaniem nowoczesnych technologii, mających na celu poprawę stanu ekologii.

W celu realizacji wyżej wymienionych zadań PESy liczą na pomoc w ich finansowaniu. Są również zainteresowani wsparciem w procesie przygotowania aplikacji

V. Opis przebiegu projektu w okresach czerwiec - grudzień 2023 oraz styczeń - grudzień 2024, w podziale na część: szkoleniową, doradczą i budowę strategii

Działania prowadzone w ramach projektu "EkoZmiana - Mazowieckie PES na zielonej drodze" można podzielić ze względu na czas ich realizacji na dwa okresy, tj. od 01-06-2023 do 31-12-2023 oraz od 01-01-2024 do 31-12-2024.

W ramach realizacji projektu "EkoZmiana - Mazowieckie PES na zielonej drodze", w okresie od **01-06-2023 do 31-12-2023**, przeprowadzono następujące działania:

1. szkolenia z zakresu ochrony środowiska naturalnego, transformacji energetycznej oraz zapobiegania negatywnym zmianom klimatu - 5 grup PESów,
2. doradztwo indywidualne w zakresie wdrożenia proekologicznych zmian w PESie,
3. spotkania promocyjno – informacyjne,
4. wizyty studyjne.

Szkolenia z zakresu ochrony środowiska naturalnego, transformacji energetycznej oraz zapobiegania negatywnym zmianom klimatu, przeprowadzone dla 5-ciu grup PESów, obejmowały:

- Szkolenia w dniach 10, 11, 24, 25 sierpnia 2023, miejsce szkoleń Radom, uczestnicy:

1. Stowarzyszenie 2Life Invest,
2. SPON „Przyjaźni”,
3. Stowarzyszenie Dom Dialogu,
4. Fundacja Dobry Duszek,
5. Stowarzyszenie Orzeł i Reszka,
6. Stowarzyszenie Nowe Perspektywy,
7. Stowarzyszenie Kreatywny Innowacji KI,
8. Stowarzyszenie KAS,
9. Stowarzyszenie „Do celu”,
10. Fundacja Happiness,
11. Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Razem,
12. Przedsiębiorstwo Społeczne „Gospoda Jaskółeczka” Sp. z o.o.,
13. Spółdzielnia Socjalna Pierrot & Róża,
14. Fundacja Radomskie,
15. Staropolski Klaster Ekonomii Społecznej.

- Szkolenia w dniach 14, 15, 25, 26 września 2023, miejsce szkoleń Siedlce, uczestnicy:

1. Zakład Aktywności Zawodowej w Siedlcach,
2. Spółdzielnia Socjalna Serwis Komunalny z siedzibą w Wodyniach,
3. OSP Rakowiec,
4. Spółdzielnia Socjalna Łosiczanka,
5. Lokalna Grupa Działania Ziemi Siedleckiej,
6. Spółdzielnia Socjalna Pomocna,
7. Fundacja Leny Grochowskiej,

8. Centrum Integracji Społecznej w Siedlcach,
9. Stowarzyszenie Aktywnych Kobiety w Krzesku,
10. Siedlecka Spółdzielnia Socjalna Caritas,
11. Spółdzielnia Inwalidów Chegos,
12. Spółdzielnia Socjalna Zioła Siedleckie,
13. OSP w Krzesku Królowa Niwa,
14. Koło Gospodyń Wiejskich w Tarczach „KGT”,
15. Stowarzyszenie Lokalnych Aktywistów „B”.

- Szkolenia w dniach 02, 09, 18, 24 października 2023, miejsce szkoleń Ciechanów, uczestnicy:

1. Ochotnicza Straż Pożarna w Lekowie,
2. Lokalna Grupa Działania "Północne Mazowsze",
3. Fundacja Edukacyjno-Sportowa Regeneracja,
4. Fundacja Na Rzecz Edukacji Przyrodniczej i Pszczelarskiej "Miód i Malina",
5. Fundacja "Wkra Możliwości",
6. "Kgw Nad Wkrą" w Malużynie,
7. Koło Gospodyń Wiejskich "Tradycja" w Szyjkach,
8. Stowarzyszenie Wsparcia Społecznego,
9. Stowarzyszenie Seniorów "Irtealte" w Gąsocinie,
10. Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym i Ich Rodzinom "Lepsze Jutro",
11. Stowarzyszenie "Też Tu Jesteśmy",
12. Ochotnicza Straż Pożarna W Ościslowie,
13. Stowarzyszenie Biegowo-Ekologiczne "Asfaltlove Dziki",
14. Lokalna Grupa Działania "Zielone Mosty Narwi",
15. Stowarzyszenie Dobrych Serc,
16. Spółdzielnia Socjalna "Szansa".

- Szkolenia w dniach 23, 24 września oraz 21, 22 października 2023, miejsce szkoleń Płock, uczestnicy:

1. Spółdzielnia Socjalna Fun Park,
2. Mini Max Spółdzielnia Socjalna,
3. Stowarzyszenie Mini Max,
4. Spółdzielnia Socjalna Osób Prawnych "Centrum Usług Środowiskowych",
5. Stowarzyszenie Mój Głos - Mój Drobin,
6. Stowarzyszenie „Nasza Przyszłość”,
7. Stowarzyszenie Mazowsze Teraz My,
8. Stowarzyszenie Pomagaj Pomagać Różoland,
9. Catering & Smak Spółdzielnia Socjalna,
10. Czysta Forma Spółdzielnia Socjalna,
11. Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego,
12. Stowarzyszenie Droga Do Szczęścia,
13. Stowarzyszenie Światopogląd,
14. Dobra Szamka.Pl Spółdzielnia Socjalna,
15. Fundacja Przystanek Rodzina,

16. Stowarzyszenie Kombinat Collective.

- Szkolenia w dniach 30, 31 października oraz 06, 09 listopada 2023, miejsce szkoleń Warszawa, uczestnicy:

1. Stowarzyszenie Moc Korzeni,
2. Stowarzyszenie Puszcza Mazowiecka,
3. Fundacja Wiedza I Rozwój,
4. Stowarzyszenie „Projekt Polska”,
5. Fundacja "Sławek",
6. Stowarzyszenie Na Rzecz Organizowania Społeczności Lokalnych "Ab Ovo",
7. Spółdzielnia Socjalna "Pożytek",
8. Fundacja Aktywności Społeczno-Ekonomicznej (Fase),
9. Fundacja Tus,
10. Stowarzyszenie "Wspólnota Arche",
11. Federacja Mazowia,
12. Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych "Białobrzaska",
13. Stowarzyszenie Miłośników Zespołu Ludowego „Wolaniarki”.

Metodą weryfikacji szkoleń i ich wpływu na znajomość zagadnień w zakresie ochrony środowiska naturalnego, transformacji energetycznej oraz zapobiegania negatywnym zmianom klimatu były testy wiedzy wykonywane przed i po szkoleniu. Testy wiedzy zostały specjalnie sporządzone na rzecz realizowanego projektu i odnosiły się do wszystkich zagadnień zawartych w projekcie (rozdział I niniejszego Raportu). Pytania z testu wykonywanego przed szkoleniem różniły się od pytań testu wykonywanego po szkoleniu, chociaż dotyczyły tych samych zagadnień. W ten sposób uniknięto zjawiska zapamiętywania przez ankietowanych pytań i odpowiedzi testu, co pozwoliło w znacznie dokładniejszy sposób ocenić wiedzę, jaką zdobyły szkolone osoby. Test przed i po szkoleniu obejmował po 20 pytań, tj. po dwa z każdego zagadnienia projektu.

PYTANIA DO ANKIET

Forma odpowiedzi na każde z pytań to: **TAK / NIE / NIE WIEM / NIE DOTYCZY**

Ankieta przed szkoleniem:

1. Czy utrzymywanie dużych zapasów papieru drukarkowego mieści się w zasadzie 6R gospodarki o obiegu zamkniętym?
2. Czy produkcja sprzętu AGD, charakteryzującego się krótkim czasem życia, jest zgodna z ideą gospodarki o obiegu zamkniętym?
3. Czy karton po mleku należy wyrzucić do pojemnika na segregowane odpady o kolorze niebieskim?
4. Czy istnieje możliwość ponownego ładowania zużytych baterii alkaicznych?
5. Statystycznie więcej wody zużywa się w kuchni niż w łazience?

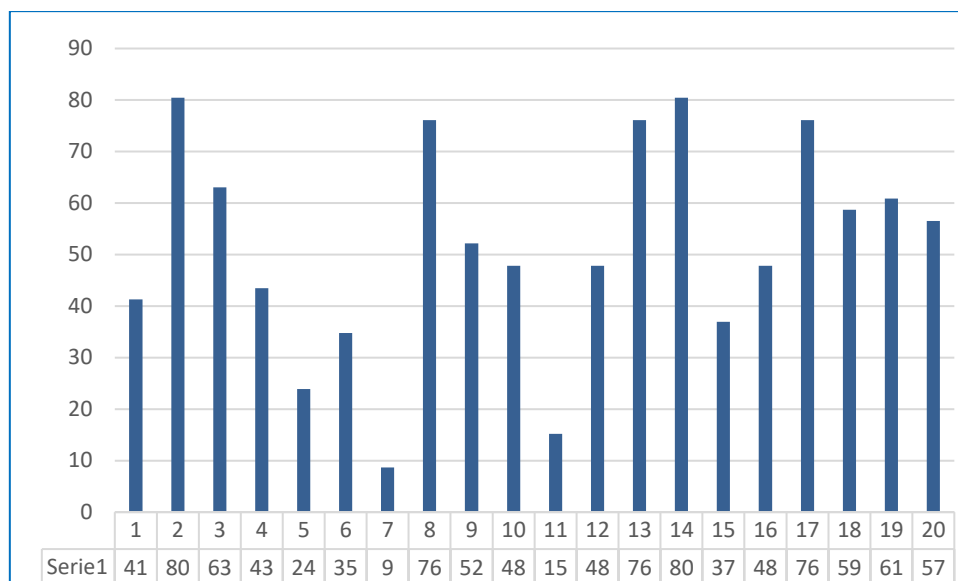
6. Mycie samochodu w myjni ręcznej ma przede wszystkim przewagę nad myciem samochodu na działce ze względu na mniejsze zużycie wody?
7. Czy biofilia jest najważniejszą z metod rekultywacji i odkażania terenów zielonych?
8. Potencjalnie większe ryzyko skażenia terenu niesie za sobą odprowadzanie ścieków do szamba niż do systemu kanalizacji?
9. Czy zastosowanie pompy ciepła do ogrzewania budynku może całkowicie wyeliminować konieczność stosowania innego źródła ciepła?
10. Czy instalacja fotowoltaiczna jest w stanie zapewnić zasilanie budynku energią elektryczną w sposób ciągły i bez ograniczenia w natężeniu dostarczanego prądu elektrycznego?
11. Czy przez okna przeciętnego budynku przenika mniej niż 25% ciepła z ogólnych strat ciepła?
12. Czy koszt użytkowania urządzenia elektrycznego z oznaczeniem 1000W jest większy niż koszt użytkowania urządzenia z oznaczeniem 1500W (przy takim samym czasie ich użytkowania)?
13. Czy funkcjonują projekty finansowe, mające na celu eliminację lub ograniczenie przypadków ubóstwa lub wykluczenia energetycznego?
14. Czy tzw. transformacja energetyczna będzie miała wpływ na życie każdego z obywateli kraju?
15. Możliwość otrzymania dotacji finansowej na wymianę kotłów centralnego ogrzewania zakończyła się w 2022?
16. Czy ograniczenie dostępności w stosowaniu fotowoltaiki wynika tylko z kwestii finansowych?
17. Czy różnorodność rozwiązań źródeł wytwarzania energii elektrycznej lub ciepłej (elektrownie wodne, odnawialne źródła energii, pompy ciepła) ma wpływ na ograniczenie zależności od paliw kopalnych?
18. Czy Polska jest uzależniona od importu paliw kopalnych?
19. Czy baterie litowo-jonowe, będące źródłem energii w samochodach elektrycznych i hulajnogach elektrycznych, są trudne w utylizacji?
20. Czy w Polsce stosuje się system ekologicznego transportu typu Park&Ride??

Ankieta po szkoleniu:

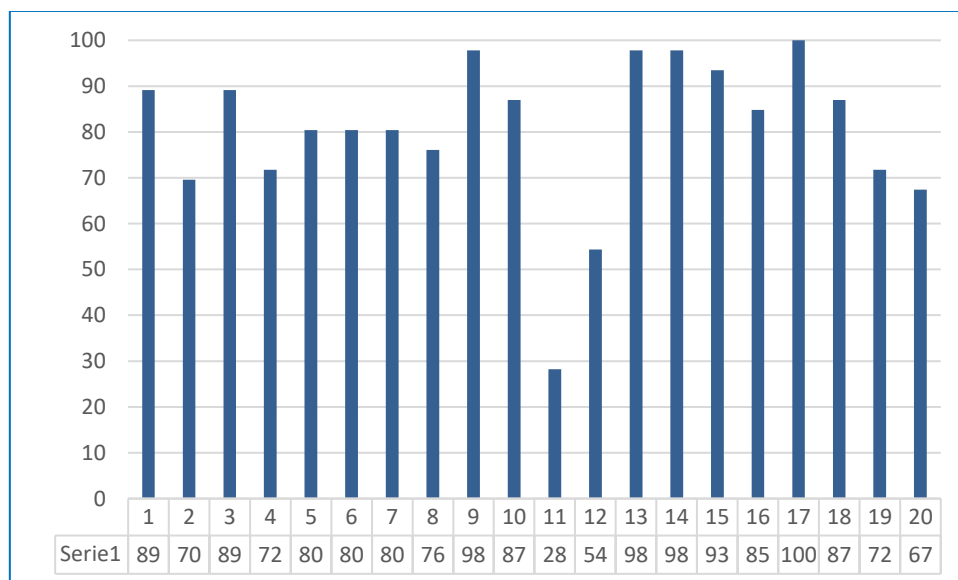
1. Czy w zasadzie 6R gospodarki o obiegu zamkniętym mieści się niekupowanie tego, co przyczynia się do zwiększania ilości odpadów oraz redukcja ilości używanych rzeczy?
2. Czy zasada 6R gospodarki o obiegu zamkniętym wymusza na producentach wytwarzanie wyrobów o wysokiej jakości?
3. Czy przy pozbywaniu się starych lakierowanych mebli biurowych można traktować je, jako odpady typu BIO?
4. Czy istnieje możliwość ponownego ładowania wyczerpanych akumulatorów elektrycznych?
5. Czy instalowanie pisuarów w męskich toaletach jest rozwiązaniem sprzyjającym oszczędzaniu wody?
6. Czy mycie samochodu w myjni ręcznej ma przede wszystkim przewagę nad myciem samochodu na działce ze względu na zamknięty obieg zużywanej wody?
7. Czy sadzenie roślin fitosanitarnych jest elementem biofilii i spełnia zasady rekultywacji i odkażania terenów zielonych?
8. Czy jest możliwe skażenie terenu w wyniku pęknięcia szamba na nieczystości płynne?
9. Czy są produkowane pompy ciepła mogące zaspokoić potrzeby ogrzewania przeciętnego domu jednorodzinnego?
10. Czy instalacja fotowoltaiczna wraz z zasobnikiem energii jest w stanie zapewnić zasilanie budynku energią elektryczną w sposób ciągły?
11. Czy przez wszystkie elementy konstrukcji przeciętnego budynku, poza oknami, przenika mniej niż 25% ciepła z ogólnych strat ciepła?
12. Czy koszt użytkowania urządzenia elektrycznego z oznaczeniem 1000W jest większy niż koszt użytkowania urządzenia z oznaczeniem 1500W, jeżeli pierwsze urządzenie działa 1 godzinę, a drugie 2 godziny?
13. Czy można otrzymać dotację finansową na wymianę pieca centralnego ogrzewania w ramach wsparcia dla osób zagrożonych ubóstwem energetycznym?
14. Czy transformacja energetyczna będzie miała wpływ na życie pracowników PESów?
15. Czy w roku bieżącym można otrzymać dotację finansową na wymianę pieca centralnego ogrzewania dla budynku?
16. Czy istnieją aspekty techniczne ograniczające możliwość stosowania fotowoltaiki?

17. Czy różnorodność rozwiązań środków transportu (kolej szynowa, tramwaj, samochód elektryczny, hulajnoga elektryczna) ma wpływ na ograniczenie zależności od paliw kopalnych?
18. Czy Polska eksportuje paliwa kopalne?
19. Czy samochody elektryczne i hulajnogi elektryczne są całkowicie ekologicznymi środkami transportu?
20. Czy system organizacji transportu typu Park&Ride można zaliczyć do ekologicznych?

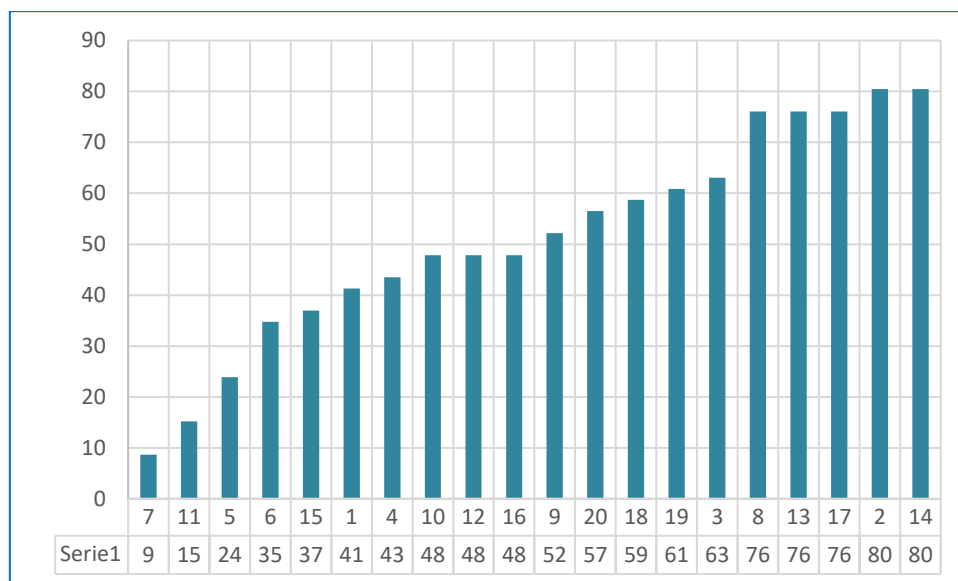
W wyniku przeprowadzonych szkoleń oraz ankiet przed i po szkoleniu otrzymano wyniki testów, których rezultaty przedstawiono poniżej w formie opracowania zbiorczego.

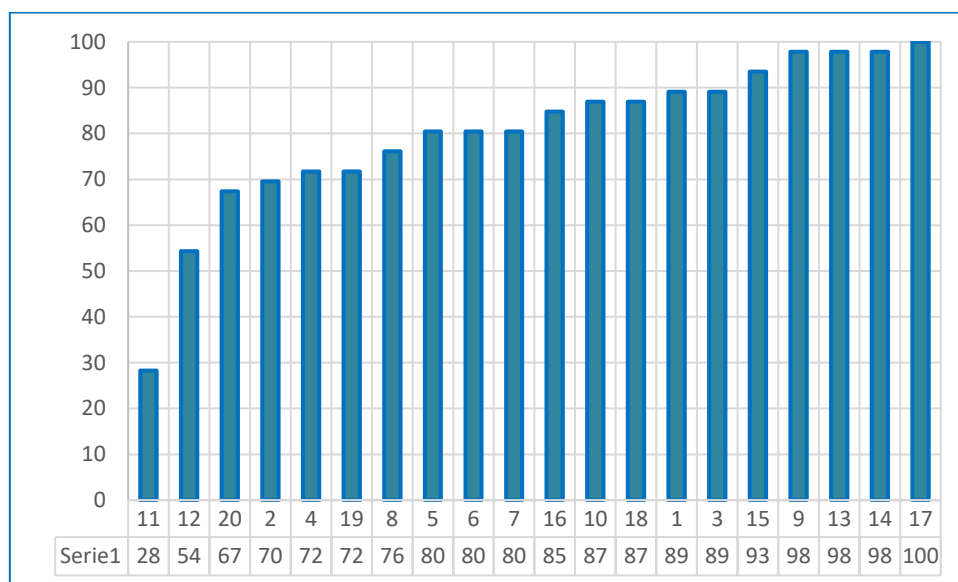
Rys. 1. Wykres wartości procentowych poprawnych odpowiedzi przed szkoleniem.

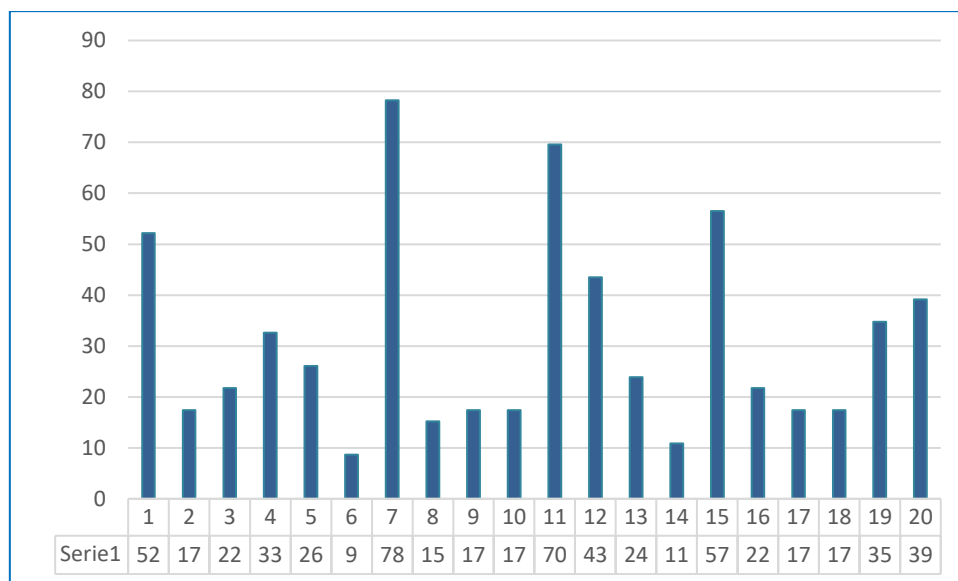
Rys. 2. Wykres wartości procentowych poprawnych odpowiedzi po szkoleniu.

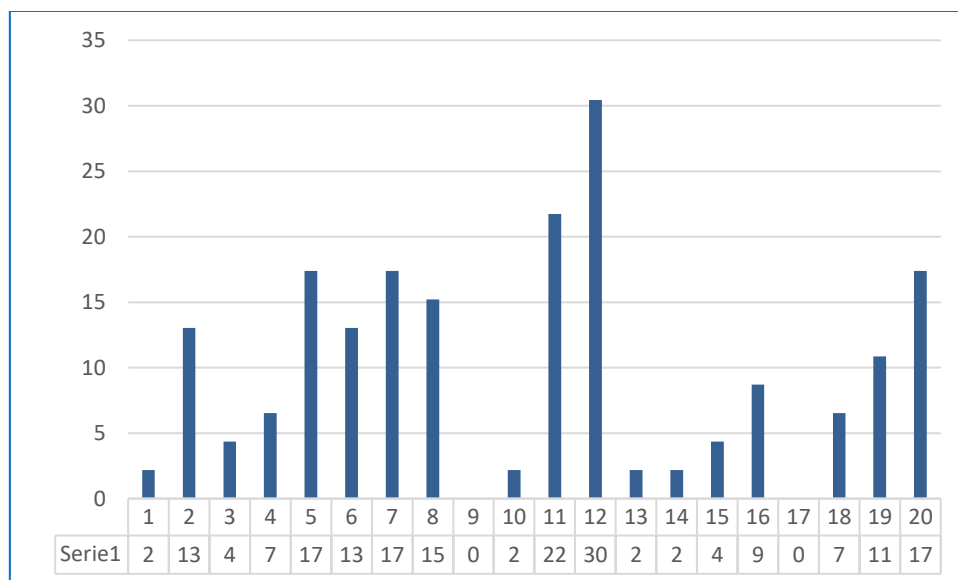
Rys. 3. Wykres uporządkowany wartości procentowych poprawnych odpowiedzi przed szkoleniem.

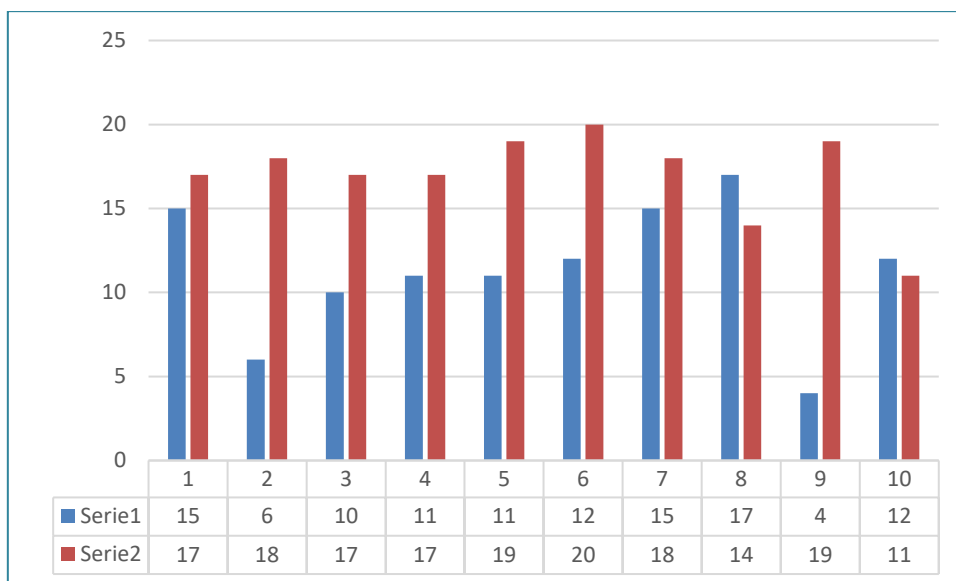
Rys. 4. Wykres uporządkowany wartości procentowych poprawnych odpowiedzi po szkoleniu.

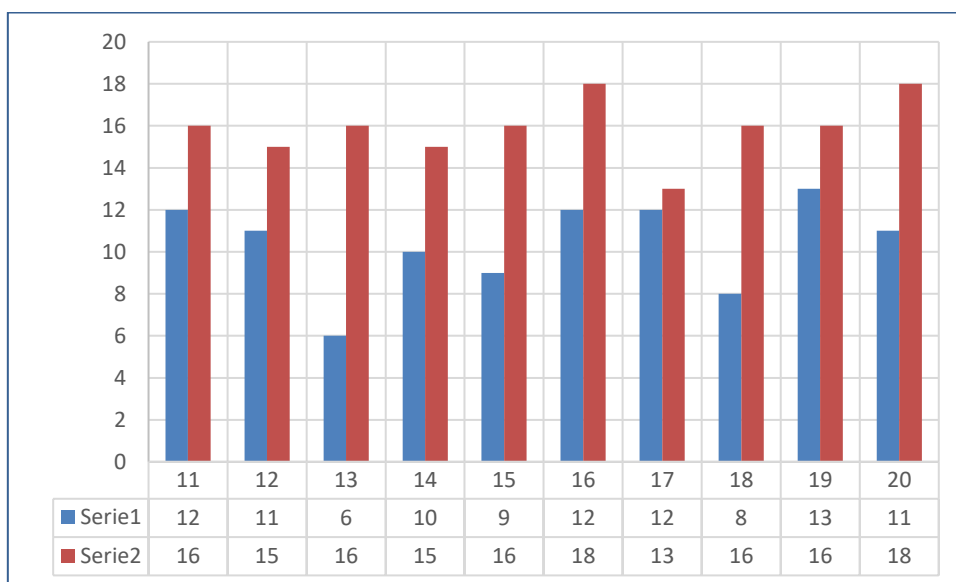
Rys. 5. Wykres wartości procentowych odpowiedzi „nie wiem” przed szkoleniem.

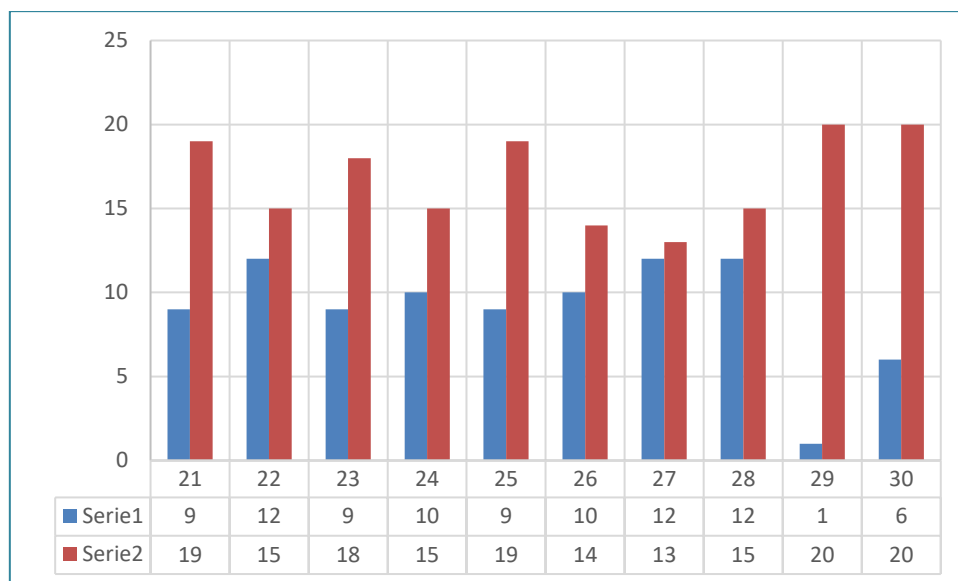
Rys. 6. Wykres wartości procentowych odpowiedzi „nie wiem” po szkoleniu.

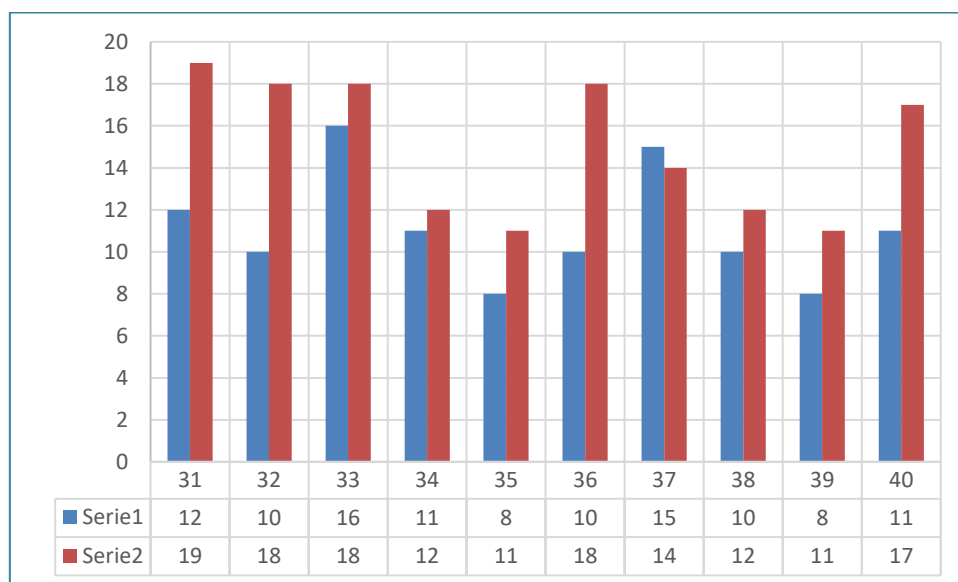
Rys. 7. Wykres liczby poprawnych odpowiedzi w testach przed szkoleniem i po szkoleniu w grupie podmiotów 1-10.

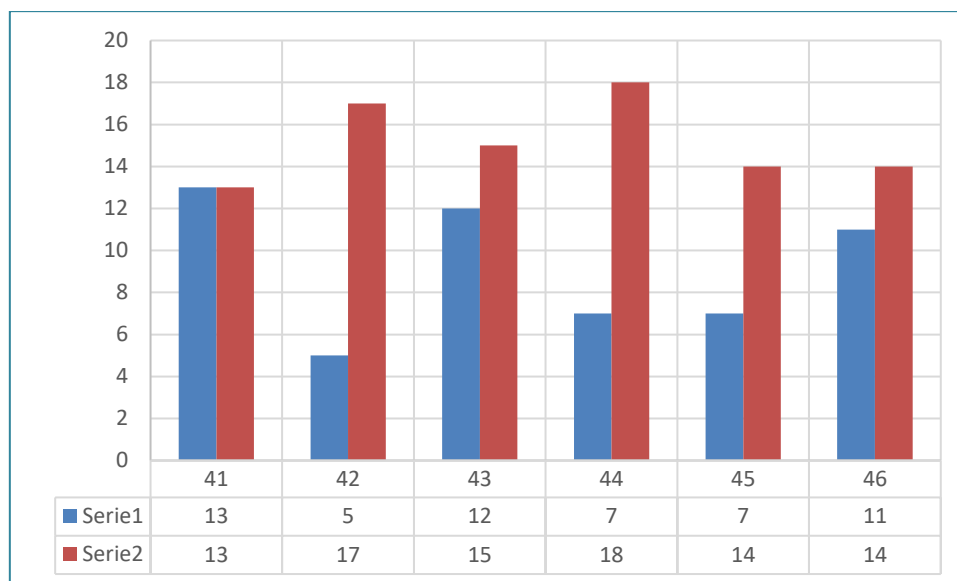
Rys. 8. Wykres liczby poprawnych odpowiedzi w testach przed szkoleniem i po szkoleniu w grupie podmiotów 11-20.

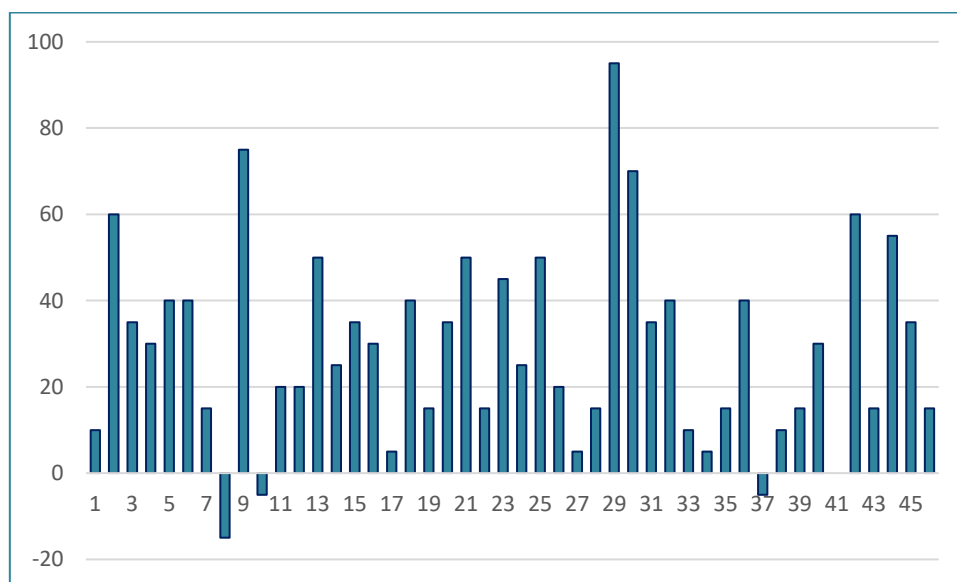
Rys. 9. Wykres liczby poprawnych odpowiedzi w testach przed szkoleniem i po szkoleniu w grupie podmiotów 21-30.

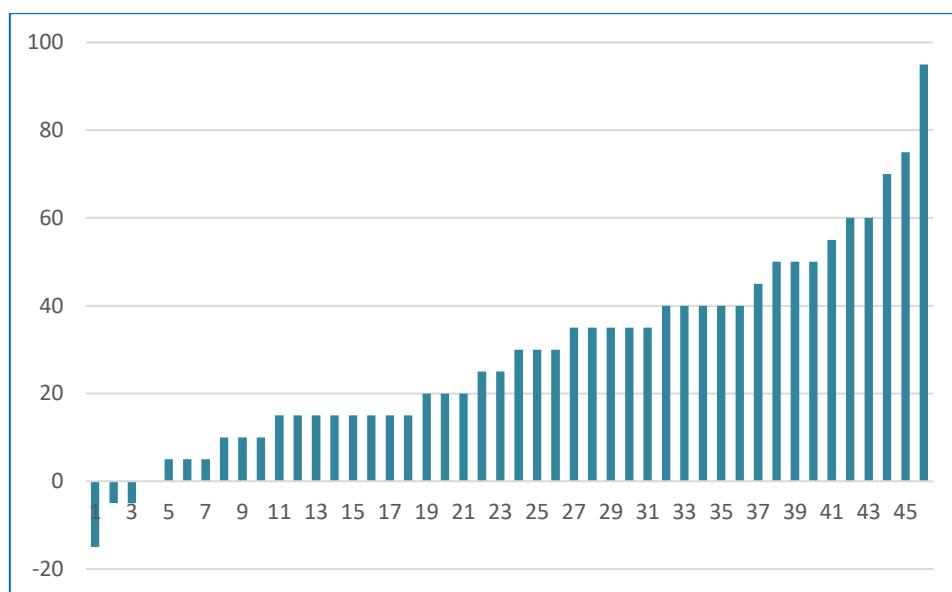
Rys. 10. Wykres liczby poprawnych odpowiedzi w testach przed szkoleniem i po szkoleniu w grupie podmiotów 31-40.

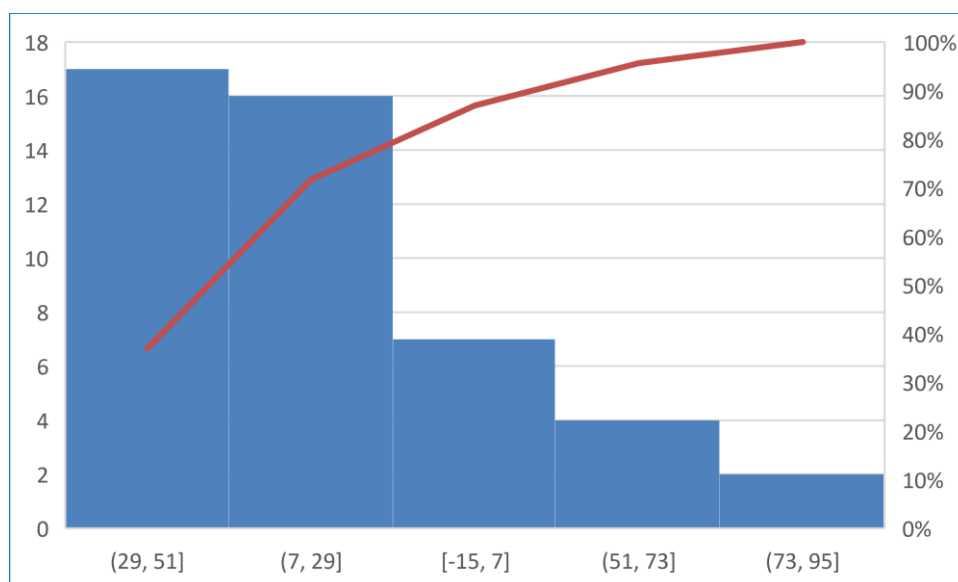
Rys. 11. Wykres liczby poprawnych odpowiedzi w testach przed szkoleniem i po szkoleniu w grupie podmiotów 41-46.

Rys. 12. Procentowa zmiana poprawnych odpowiedzi w testach przed szkoleniem i po szkoleniu dla całej grupy badanych podmiotów.

Rys. 13. Wykres uporządkowany procentowej zmiany poprawnych odpowiedzi w testach przed szkoleniem i po szkoleniu dla całej grupy podmiotów.

Rys. 14. Wykres uporządkowany, przedziałowy procentowej zmiany poprawnych odpowiedzi w testach przed szkoleniem i po szkoleniu dla całej grupy podmiotów.

Przedstawione powyżej wykresy są analitycznym opracowaniem wyników, uzyskanych w testach przed szkoleniem i po szkoleniu z obszaru gospodarki o obiegu zamkniętym w mazowieckich PESach.

Na pierwszych dwóch wykresach - Rys.1 i Rys. 2, pokazano wartości procentowe poprawnych odpowiedzi przed szkoleniem i po szkoleniu. Widać na nich zdecydowany, pozytywny wpływ szkoleń na liczbę poprawnych odpowiedzi, tj. na wiedzę uczestników szkoleń. W przypadku wyników testu przed szkoleniem wartość średnia dla odpowiedzi poprawnych wynosiła 52%, minimalna 9%, a maksymalna 80%. Dla testów przeprowadzonych po szkoleniu wartość średnia dla odpowiedzi poprawnych wynosiła 80%, minimalna 28%, a maksymalna 100%. Obliczona wartość odchylenia standardowego populacji ma w pierwszym przypadku wartość 20, zaś w drugim 17. Graficzny obraz uzyskanych wyników poprawnych odpowiedzi przed i po szkoleniu widać dokładniej na Rys. 3 i Rys. 4, czyli wykresach procentowych uporządkowanych.

Godne zauważenia i przeanalizowania są wyniki liczby odpowiedzi „nie wiem” przed i po szkoleniu. Ten rodzaj udzielonej odpowiedzi świadczyć może o bardzo niskim poziomie wiedzy uczestnika w danej dziedzinie. Wykresy liczebności dla takich odpowiedzi pokazano na Rys. 5 i Rys. 6. Wartość średnia dla odpowiedzi „nie wiem” przed szkoleniem wynosiła 14,3%, a po szkoleniu 4,5%. Przed szkoleniem wartość minimalna w omawianym typie odpowiedzi wynosiła 4%, maksymalna 36%, zaś po szkoleniu minimalna 0%, a maksymalna 14%. Wartość odchylenia standardowego populacji ma w pierwszym przypadku wartość 8,8, zaś w drugim 3,7. Również ten rodzaj uzyskanych wyników analizy świadczy o skuteczności przeprowadzonych szkoleń.

Na Rys.7 – Rys. 11 przedstawiono udziały poprawnych odpowiedzi w testach wykonanych przed i po szkoleniu dla kolejnych PESów, w nich uczestniczących. Zbiorne zestawienie tych wyników pokazano na Rys. 12 – Rys. 14.

Doradztwo indywidualne w zakresie wdrożenia proekologicznych zmian przeprowadzone zostało w okresie od 28 sierpnia 2023 do 15 grudnia 2023 roku. W 2023r. projekt zakładał realizację 200 godzin doradztwa dla 25 PES. Zrealizowano, 216 godzin doradztwa. Doradztwem zostało objętych 27 PESów, tj. organizacji pozarządowych z siedzibą na terenie województwa mazowieckiego, w tym:

Obszar	Liczba organizacji
Ciechanowski	3
Ochotnicza straż pożarna w Lekowie (8godz.)	
Fundacja Edukacyjno-Sportowa Regeneracja (8 godz.)	
Stowarzyszenie Zielone Mosty Narwi (8 godz.)	
Płocki	3
Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego (8 godz.)	
Spółdzielnia Socjalna Osób Prawnych „Centrum Usług Środowiskowych” (8 godz.)	
Spółdzielnia Socjalna FUN PARK (8 godz.)	
Radomski	13
Fundacja Dobry Duszek (8 godz.)	
Przedsiębiorstwo Społeczne „Gospoda Jaskółeczka” Spółka z o.o. (8 godz.)	
Stowarzyszenie na rzecz osób niepełnosprawnych „RAZEM” (8 godz.)	
Stowarzyszenie Orzeł i Reszka (8 godz.)	
Stowarzyszenie 2 Life Invest (8 godz.)	
Fundacji Kreatywnych Innowacji (8 godz.)	
Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Przyjaźni” (8 godz.)	
Stowarzyszenie Kombinat Aktywności Społecznej (8 godz.)	
Stowarzyszenie Dom Dialogu (8 godz.)	
Fundacja Radomskie (8 godz.)	
Spółdzielnia Socjalna Pierrot i Róża (8 godz.)	
Stowarzyszenie Staropolski Klaster Ekonomii Społecznej (8 godz.)	
Stowarzyszenie na rzecz wspierania rodzin Nowe Perspektywy (8 godz.)	
Siedlecki	3
Lokalna Grupa Działania Ziemi Siedleckiej (8 godz.)	
Zakład Aktywności Zawodowej w Siedlcach (8 godz.)	
Spółdzielnia Inwalidów CHEGOS (8 godz.)	
Warszawski	3
Fundacja Aktywności Społeczno-Ekonomicznej (FASE) (8 godz.)	
Fundacja TUS (8 godz.)	
Federacja Mazovia (8 godz.)	
Warszawski wschodni	2

Stowarzyszenie na Rzecz Organizowania Społeczności Lokalnych AB
OVO (8 godz.)
Fundacja SŁAWEK (8 godz.)

Razem

27

Wszystkie podmioty ekonomii społecznej (PES), które uczestniczyły w działaniach doradczych, wcześniej brały udział w szkoleniu jako etapie wstępnym projektu. Szkolenie to miało na celu ukierunkowanie dalszych prac w obszarze projektowania zmian ekologicznych w organizacjach, jednocześnie umożliwiając wstępne ocenienie potencjału danej organizacji w kontekście wprowadzenia ekologicznych zmian. Wśród uczestników doradztwa, w liczbie 27 osób, dominowali przedstawiciele zarządów podmiotów, stanowiąc 20 z 27 uczestników. Wyjątek stanowili ci, którzy wzięli udział w szkoleniu jako wyznaczeni przedstawiciele (pracownicy lub członkowie danej organizacji). W takich przypadkach zasadnym było prowadzenie działań doradczych z konkretną osobą, przy równoczesnym informowaniu zarządu o postępie prac nad doradztwem oraz, co za tym idzie, nad strategią zmian ekologicznych.

Zakres indywidualnego doradztwa związanego z tematyką szkoleń dotyczył analizy funkcjonowania danego podmiotu w obszarze obszarów zrównoważonego rozwoju tj.:

1. ochrony środowiska naturalnego,
2. transformacji energetycznej,
3. zapobiegania negatywnym zmianom klimatu.

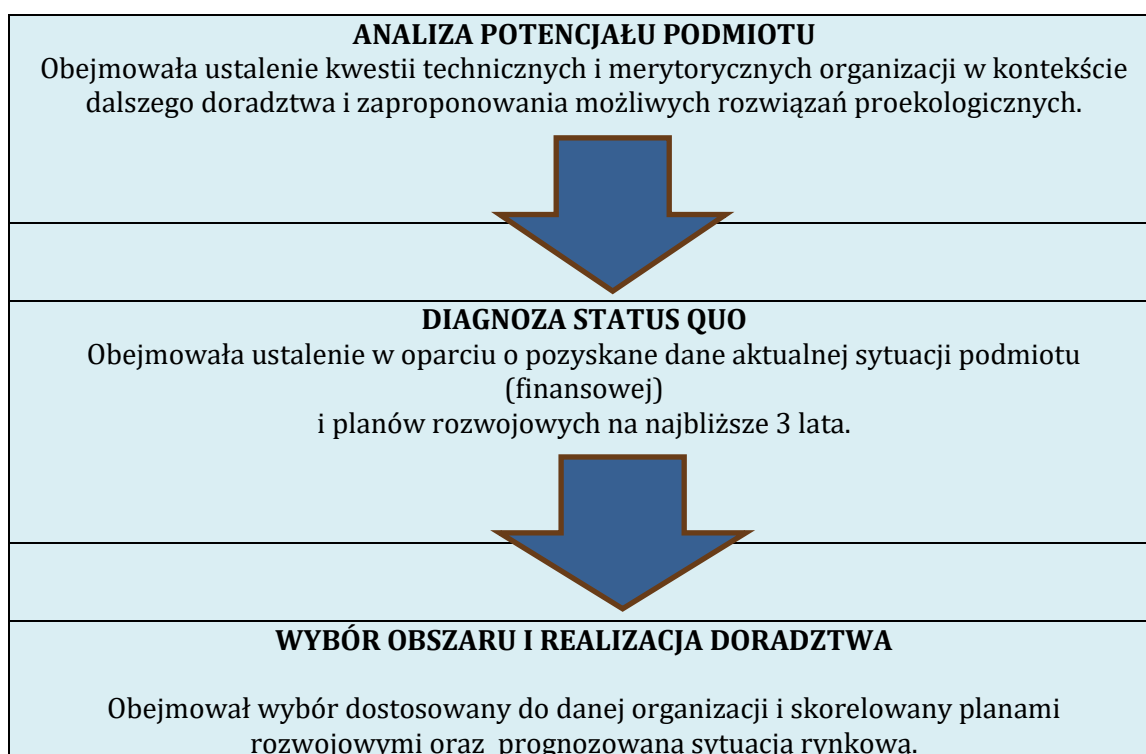
W zależności od specyfiki danej organizacji, jej potencjału technicznego i zakresu działania, doradca koncentrował się na wybranych, istotnych dla danego podmiotu, kwestiach szczegółowych. Te kwestie stanowiły punkt wyjścia do opracowania strategii Ekozmiany. W związku z tym, godziny doradztwa w poszczególnych obszarach ekologicznych były rozkładane nierównomiernie, jak przedstawia poniższa tabela:

Zakres kwestii szczegółowej	Liczba organizacji	Liczba godzin doradztwa
Przejsie na gospodarkę o obiegu zamkniętym, czyli racjonalnym wykorzystaniu zasobów i ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko wytwarzanych produktów	18	36
Podniesienie jakości gospodarowania odpadami, wtórnego wykorzystania odpadów i produktów ubocznych, naprawy i recyklingu	24	48
Lepsze gospodarowanie wodą	16	32
Regeneracja i odkażania terenów, rekultywacji gruntów	0	0
Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii	8	22
Poprawa efektywności energetycznej budynków	12	24
Inwestycje w walce z ubóstwem energetycznym	6	6

Lepszy dostęp do czystszej, tańszej i bezpieczniejszej energii	20	36
Ograniczanie zależności od paliw kopalnych	6	12
Ograniczanie emisji gazów cieplarnianych - wprowadzenie czystszych form transportu	0	0

Doradztwo realizowano głównie w sposób bezpośredni, co obejmowało wizytę doradcy w siedzibie lub biurze, czyli miejscu, gdzie podmiot prowadził swoją statutową działalność. Ponadto, doradca korzystał również z formy pracy zdalnej, co polegało na kontakcie z uczestnikiem za pomocą środków elektronicznych w celu ustaleń lub pozyskania danych. Wykorzystanie tej formy miało dodatkowy efekt w postaci ograniczenia koniecznych wizyt, eliminując konieczność korzystania ze środków transportu, aby dotrzeć do uczestnika. Proporcja między doradztwem bezpośrednim a zdalnym w omawianym okresie wyniosła procentowo około 30 do 70.

W zakresie merytorycznym proces doradczy przebiegał według schematu przedstawionego na poniższym rysunku.

Bezpośrednim produktem doradztwa indywidualnego było wypracowanie **strategii Ekozmiany** dla każdej z organizacji, z którą pracował doradca.

Arkusz informacyjny, będący bazą dla sporządzenia Ekostrategii, zawierał następujące informacje o danym PESie:

I. Charakterystyka PES oraz analiza obecnego stanu podmiotu w zakresie działań proekologicznych:

> działalność, zasoby ludzkie i lokalizacja PES

1. Przedmiot i zasięg działalności PES (forma – stowarzyszenie, fundacja, spółdzielnia,...; działalność – społeczna, usługowa, produkcyjna; branża – zdrowie, pomoc społeczna, przemysł,...; zasięg działalności - lokalny, regionalny, krajowy, międzynarodowy).
2. Struktura organizacyjna podmiotu (liczba pracowników, podział obowiązków, organizacja oraz czas pracy).
3. Użytkownicy nie będący stałymi pracownikami (klienci oraz osoby współpracujące – liczba i częstość wizyt w PES).
4. Lokalizacja (odległość od centrum miasta, odległość od usług, odległość od miejsc zamieszkania – w kontekście działalności PES).

> oddziaływanie podmiotu na środowisko

1. Media energetyczne do wytwarzania gorącej wody użytkowej (gaz, energia elektryczna, sieć miejska..., media energetyczne do wytwarzania ciepła grzewczego (gaz, energia elektryczna, sieć miejska,...).
2. Roczne zużycie mediów (wody użytkowej zimnej, wody użytkowej gorącej, gazu, energii elektrycznej,...).
3. Miesięczna produkcja odpadów zmieszanych i segregowanych.
4. Orientacyjna liczba kilometrów przejechanych miesięcznie autami przez pracowników w związku z wykonywaną działalnością.
5. Liczba osób objętych działalnością w ramach walki z ubóstwem energetycznym.

> zachowania proekologiczne w miejscu działalności PES

1. Mobilizacja do działań proekologicznych (promocja działań własnych, elektroniczne ulotki, biuletyny oraz maile informacyjne).
2. Motywacja do działań proekologicznych (nagrody, konkursy, angażowanie pracowników do wdrażania działań, podtrzymanie czystości i porządku w PES, negowanie złych zachowań).
3. Udział w akcjach i szkoleniach proekologicznych (sympozja, szkolenia, tragi, konferencje).
4. Przedstawianie zysków z proekologicznych zachowań (certyfikaty środowiskowe, oszczędność energii i innych mediów).

II. Charakterystyka architektoniczno-funkcjonalna budynku PES

> obiektów (budynek, pomieszczenia, teren) PES

1. Rodzaj budynku (forma, przeznaczenie); charakterystyczne parametry techniczne budynku (liczba kondygnacji, powierzchnia, stan techniczny); liczba i charakter pomieszczeń zajmowanych przez PES (rozkład, komunikacja pomiędzy pomieszczeniami, stan pomieszczeń).
2. Infrastruktura techniczna budynku (izolacje budynku, powierzchnia okien, stan okien, instalacje: elektryczne, wodne, ogrzewania, wentylacji, klimatyzacji oraz sposób zarządzania nimi); wyposażenie pomieszczeń PES (elementy stałe, meble, urządzenia merytoryczne).
3. Tereny biologiczne wokół budynku PES (powierzchnia, zagospodarowanie – tereny zielone,

powierzchnie utwardzone, nieużytki, tereny zniszczone biologicznie,...); efekt wyspy ciepła (zmniejszenie nasłonecznionych powierzchni utwardzonych - zastosowanie zieleni i konstrukcji osłaniających, konstrukcje zielonych dachów).

> program funkcjonalno - przestrzenny pomieszczeń PES

1. Układ pomieszczeń (rzut pomieszczeń i kubatura), aranżacja pomieszczeń (sposób rozmieszczenia elementów wyposażenia).
2. Rozkład poszczególnych funkcji w pomieszczeniach (wydzielenie odpowiednich stref pracy).
3. Stopień wykorzystania przestrzeni roboczej (zorganizowanie stref).

> strategia zarządzania energią w budynku PES

1. Oświetlenie naturalne - stopień wykorzystania światła dziennego (powierzchnia i rozmieszczenie okien, czystość i przejrzystość okien, zastosowanie żaluzji i rolet).
2. Oświetlenie sztuczne wewnętrzne - rodzaj i sterowanie źródłami światła (rozmieszczenie, rodzaj i moc żarówek, liczba punktów świetlnych, czujniki ruchu, strefowanie oświetlenia, automatyczne sterowanie).
3. Oświetlenie sztuczne zewnętrzne (rozmieszczenie, rodzaj i moc żarówek, liczba punktów świetlnych, czujniki ruchu, automatyczne sterowanie zmierzchowe).
4. Energia cieplna grzewcza (regulacja centralna, regulacja na pojedynczych grzejnikach, zakres utrzymywanej temperatury, ogrzewanie sektorowe, stopień uszczelnienia stolarki, termomodernizacja budynku).
5. Klimatyzacja i wentylacja (zakres ustawionych temperatur, przeglądy i regulacje, czyszczenie i wymiana filtrów).
6. Zgłaszanie usterek i awarii (jasne, czytelne i ogólnodostępne zasady zgłaszania usterek i awarii, monitorowanie urządzeń).

III. EKOaudyt PES:

> gospodarowanie odpadami

1. Surowce nieodnawialne oraz zastosowanie zasady 3r (monitorowanie ilości i rodzajów wytwarzanych odpadów, dokumentowanie sposobu przekazywania posegregowanych odpadów, uregulowana gospodarka odpadami).
2. Segregacja odpadów (papier, szkło białe, szkło kolorowe, plastik, tworzywa sztuczne, metal, odpady biologiczne, odpady suche i mokre, właściwy sposób postępowania z odpadami niebezpiecznymi, jak substancje chemiczne, świetlówki, zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne).
3. Miejsca i pojemniki do segregowania odpadów (wyznaczone miejsca na odpady z selektywnej zbiórki, ogólnodostępne miejsca gromadzenia w łazienkach w przypadku stosowania ręczników papierowych, kuchnia - pojemniki na odpady mokre i suche).
4. Stopień redukcji odpadów (segregacja wstępna, wysokonakładowe - zakup kompaktorów).
5. Elektro-śmiecie (częstotliwość wymiany sprzętów, odbiór elektrośmieci).

> energochłonność urządzeń i odnawialne źródła energii elektrycznej

1. Rodzaje i liczba urządzeń elektrycznych (rodzaj, liczba, moc i czas dziennego użytkowania urządzeń).

2. Klasa energetyczna urządzeń w PES (A-G).
3. Zrównoważone zarządzanie energią w urządzeniach (wygaszacze, stan uśpienia, energooszczędność).
4. Zastosowanie urządzeń wielofunkcyjnych (drukarki, xero).
5. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w PES (fotowoltaika, pompa ciepła, generator wiatrowy, inne).

> efektywność wykorzystania materiałów biurowych

1. Artykuły biurowe, np. papier, materiały piśmiennicze (preferowane materiały pochodzące z recyklingu, wewnętrzna zasada 3R, powtórne wykorzystanie papieru kserograficznego oraz kopert).
2. Logistyka i wybór dostawców materiałów (lokalizacja dostawcy, materiały z certyfikatami, eko-etykietami).
3. Poczta i dokumenty (preferowana forma, tj. papierowa czy elektroniczna).

> recycling

1. Stosowanie segregacji odpadów.
2. Trwałość wykorzystywanych materiałów w PES (wybór jakościowo dobrych materiałów o długim cyklu życia, ograniczenie zużycia materiałów).
3. Stosowanie produktów jednorazowego i wielokrotnego użytku (woda z dystrybutora, naczynia, sztućce, nakrycia jednorazowego użytku, ręczniki wielokrotnego użytku, suszarki zamiast ręczników papierowych).
4. Zarządzanie odpadami: niepotrzebne materiały budowlane lub wyposażenie (stosowanie opakowań wielokrotnego użytku, unikanie zakupu nadmiaru materiałów).
5. Naprawa uszkodzonych urządzeń.

> woda i powietrze

1. Stan pomieszczeń higieniczno-sanitarnych oraz rodzaj instalacji (perlatory, czujniki ruchu w bateriach, dwudzielne spłuczki).
2. Sposoby wykorzystywania zasobów wodnych (w pomieszczeniach biurowych, w pomieszczeniach wspólnych).
3. Metody oszczędzania wody (perlatory, czujniki ruchu w bateriach, regulacja wody w spłuczkach, przeglądy instalacji wodnych).
4. Zgłaszanie usterek i awarii (regularne pomiary i weryfikacja stanu urządzeń).
5. Systemy ogrzewania, wentylacji i klimatyzacji (stosowanie filtrów, strategia załączania).
6. Wykorzystanie roślin do naturalnego oczyszczania powietrza (dobranie odpowiednich roślin oczyszczających do generowanych w budynku zanieczyszczeń).
7. Możliwość przewietrzania (dostępu) do świeżego powietrza.

> efektywność energetyczna pomieszczeń/budynku

1. Przeglądy instalacji CO i kotłów CO (czy były i kiedy był ostatni),
2. Stan techniczny okien, drzwi oraz izolacji termicznej ścian i dachu obiektu PES.
3. Zużycie roczne medium wykorzystywanego do CO.
4. Sprawność działania systemu wentylacji.

- > wykorzystywane środki transportu – pracownicy/wolontariusze PES

1. Liczba i rodzaj środków transportu wykorzystywanych do działalności PES. 2. Dostępność przystanków komunikacji miejskiej oraz stopień rozbudowy sieci połączeń. 3. Dostępność miejsc postojowych dla aut oraz stojaków na rowery lub wydzielonego pomieszczenia na rowery. 4. Dostępność ścieżek rowerowych. 5. Możliwość car-sharing. 6. Możliwość pracy w domu.

IV. Identyfikacja obszarów zastosowania działań proekologicznych wraz z wymiernymi wskaźnikami ekonomicznymi dla danego obszaru:

- > Rekomendowane działania miękkie i twarde (inwestycyjne)
- > Prognozowane efekty podjętych działań (wymiar finansowy i ekologiczny)
- > Źródła finansowania działań
- > Wykaz kontaktów do lokalnych firm oraz organizacji proekologicznych na danym terenie lub w zasięgu przedsiębiorstwa (firmy recyklingowe, zaopatrzenie biura itd.)

V. Dobre praktyki proekologicznych działań – rozwiązania proekologiczne w znanych firmach światowych i polskich.

W 2023 r. projekt zakładał opracowanie strategii dla 20 PESów. opracowano 22 Ekostrategie dla PES z województwa mazowieckiego:

Obszar	Liczba organizacji
Ciechanowski Ochotnicza straż pożarna w Lekowie Fundacja Edukacyjno-Sportowa Regeneracja Stowarzyszenie Zielone Mosty Narwi	3
Płocki Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego Spółdzielnia Socjalna Osób Prawnych „Centrum Usług Środowiskowych” Spółdzielnia Socjalna FUN PARK	3
Radomski	8

Przedsiębiorstwo Społeczne „Gospoda Jaskółeczka” Spółka z o.o.
 Stowarzyszenie 2 Life Invest
 Fundacji Kreatywnych Innowacji
 Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Przyjaźni”
 Stowarzyszenie Kombinat Aktywności Społecznej
 Spółdzielnia Socjalna Pierrot i Róża
 Stowarzyszenie Staropolski Klaster Ekonomii Społecznej
 Stowarzyszenie na rzecz wspierania rodzin Nowe Perspektywy

Siedlecki	3
Lokalna Grupa Działania Ziemi Siedleckiej Zakład Aktywności Zawodowej w Siedlcach Spółdzielnia Inwalidów CHEGOS	
Warszawski	3
Fundacja Aktywności Społeczno-Ekonomicznej (FASE) Fundacja TUS Federacja Mazovia	
Warszawski wschodni	2
Stowarzyszenie na Rzecz Organizowania Społeczności Lokalnych AB OVO Fundacja SŁAWEK	
Razem	22

Proekologiczne strategie zostały opracowane zgodnie ze specyfiką działalności każdego z podmiotów, miały na celu pomóc PESom wprowadzić rozwiązania niezbędne do osiągnięcia wyższego poziomu ochrony środowiska i efektywności energetycznej w procesach produkcyjnych czy w standardzie realizacji usług świadczonych przez PES.

Spotkania promocyjno – informacyjne, zorganizowane w ramach projektu „EkoZmiana – Mazowieckie PES na zielonej drodze”, odbyły się w okresie od 01-06-2023 do 31-12-2023. Łącznie odbyło się 14 takich spotkań, na terenie województwa mazowieckiego. Były to:

- Pierwsze spotkanie zostało zrealizowane w dniu 26-07-2023 w Radomiu. W spotkaniu brały udział:

1. Fundacja „Dobry Duszek” – jedna osoba,
2. Stowarzyszenie KAS – jedna osoba,
3. Fundacja Radomskie – jedna osoba,
4. Stowarzyszenie Staropolski Klaster Ekonomii Społecznej – jedna osoba,
5. Stowarzyszenie Pomocy Osobą Niepełnosprawną „Przyjaźni” – jedna osoba,
6. Przedsiębiorstwo Społeczne Gospoda Jaskółeczka Sp. z o.o. – dwie osoby,
7. Stowarzyszenie Orzeł i Reszka – jedna osoba.

- Drugie spotkanie zrealizowano w dniu 02.08.2023 w Siedlcach. W spotkaniu brały udział:

1. Socjalna Serwis Komunalny z Siedzibą w Wodyniach – dwie osoby,
2. Zakład Aktywności Zawodowej w Siedlcach – dwie osoby,
3. Centrum Integracji Społecznej w Siedlcach – jedna osoba,
4. Stowarzyszenie Aktywnych Kobiet w Krzesku – jedna osoba,
5. Spółdzielnia Socjalna Pomocna w Zbuczynie – jedna osoba,
6. Spółdzielnia Socjalna Zioła Siedleckie – jedna osoba,
7. Lokalna Grupa Działania Ziemi Siedleckiej – jedna osoba,
8. Spółdzielnia Inwalidów „CHEGOS” – jedna osoba.

- Trzecie spotkanie zrealizowano w dniu 10.08.2023 w Płocku. W spotkaniu brały udział:

1. Spółdzielnia Socjalna Wiele Branż „Koopracja” – jedna osoba,
2. Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego – jedna osoba,
3. Spółdzielnia Socjalna Mini Max – jedna osoba,
4. Spółdzielnia Socjalna FUN PARK – jedna osoba,
5. Spółdzielnia Socjalna Osób Prawnych „Centrum Usług Środowiskowych” – jedna osoba,
6. Czysta Forma Spółdzielnia Socjalna – jedna osoba.

- Czwarte spotkanie zrealizowano w dniu 17.08.2023 w Ciechanowie. W spotkaniu brały udział:

1. Stowarzyszenie Dobrych Rad – jedna osoba,
2. Koło Gospodyń Wiejskich w Łysakowie – jedna osoba,
3. Fundacja edukacyjno – sportowa reGeneracja – dwie osoby,
4. Fundacja Mazovia – jedna osoba,
5. Fundacja Robo Coding – dwie osoby,
6. Lokalna Grupa Działania „Północne Mazowsze” – dwie osoby,
7. WTZ przy DPS w Ciechanowie – jedna osoba,
8. Fundacja Wkra Możliwości – dwie osoby,
9. OSP Lekowo – jedna osoba,
10. Koło Gospodyń Wiejskich w Humięcinie – jedna osoba,
11. Fundacja na rzecz edukacji przyrodniczej i pszczelarskiej „Miód i Malina” – jedna osoba,
12. Stowarzyszenie wsparcia społecznego – jedna osoba.

- Piąte spotkanie zrealizowano w dniu 16.09.2023 w Mińsku Mazowieckim. W spotkaniu brały udział:

1. Fundacja Rozwoju Kultury im. Konstantego Ryszarda Domagały „Lira” w Mińsku Mazowieckim – dwie osoby,
2. Stowarzyszenie Na Piątkę – jedna osoba,
3. MKS MMA TEAM – jedna osoba,
4. Stowarzyszenie Radość Trzeciego Wieku – Uniwersytet Trzeciego Wieku Mińsk Mazowiecki – dwie osoby,
5. Lokalna Organizacja Kulturowa Ziemi Mińskiej – jedna osoba,
6. Pasjonaci Sportu – jedna osoba,
7. Fundacja Naturalny Rozwój – jedna osoba,
8. Stowarzyszenie Przyjaciół Mińska Mazowieckiego – jedna osoba,

9. Uczniowski Klub Sportowy Strefa Judo – jedna osoba,
10. Fundacja Esencji Wsparcia – jedna osoba,
11. Stowarzyszenie Strefa Dobrych Wibracji – jedna osoba,
12. Mińsko – Mazowiecki Klub Karate KYOKUSHINKAI – jedna osoba.

- Szóste spotkanie zrealizowano w dniu 17.09.2023 w Grodzisku Mazowieckim. W spotkaniu brały udział:

1. KGW Gągolin – trzy osoby,
2. Fundacja Organizująca Rodzinne Tematy pod nazwą FORT – dwie osoby,
3. KGW Boża Wola – jedna osoba,
4. FISE – dwie osoby,
5. Stowarzyszenie Ponad Miedzą – jedna osoba,
6. Fundacja „Bujaj Mnie” – jedna osoba,
7. ZPFP – jedna osoba,
8. Krystyna Reda Fundacja Przyjaciele Dzieciom – dwie osoby,
9. Stowarzyszenie Moc Korzeni – jedna osoba,
10. Fundacja Pozytywna Edukacja – jedna osoba,
11. Stowarzyszenie Europa i MY – dwie osoby,
12. Stowarzyszenie ERON – jedna osoba,
13. KG i GW Osy i Szerszenie – jedna osoba.

- Siódme spotkanie zrealizowano w dniu 20.09.2023 w Lipiance. W spotkaniu brały udział:

1. KGW w Brzeźnie – jedna osoba,
2. Fundacja Leśni Agronauci – jedna osoba,
3. KGW Gaworowo – jedna osoba,
4. KGW Ponikiew Duża – dwie osoby,
5. Spółdzielnia Socjalna „Na wspólnej” – jedna osoba,
6. KGW Żeronianki w Żeroniu Małym – jedna osoba,
7. KGW w Lipiance – jedna osoba,
8. OSP Gaworowo – jedna osoba,
9. OSP Żabin – jedna osoba,
10. KGW w Szczawinie – jedna osoba,
11. Towarzystwo Przyjaciół Goworowszczyzny – jedna osoba,
12. Stowarzyszenie na rzecz rozwoju wsi „Sąsiad” – jedna osoba,
13. Stowarzyszenie Społeczne Inicjatywy Łączą Aktywnych Siła – jedna osoba.

- Ósme spotkanie zrealizowano w dniu 26.09.2023 w Otwocku. W spotkaniu brały udział:

1. Stowarzyszenie Inicjatyw i Usług Społecznych – jedna osoba,
2. Pracownia Portrety Roślin – jedna osoba,
3. Siedlisko Malcanów – jedna osoba,
4. Fundacja Głębokiej Demokracji – jedna osoba,
5. Stowarzyszenie „WIĘZY” – jedna osoba,
6. KGW Pogorzelańki – jedna osoba,
7. OSP w Pogorzelu – jedna osoba,

8. Fundacja Rozwoju Społecznego Uskrzydłamy – jedna osoba,
9. FISE – jedna osoba,
10. Stowarzyszenie Świdermajerowie – dwie osoby,
11. Stowarzyszenie Współpracy i Promocji Międzynarodowej – jedna osoba,
12. Spółdzielnia Socjalna Pracownia Rozwoju „Kalejdoskop” – jedna osoba,
13. Komitet Społeczny Nauczyciele Dzieciom Otwockie Towarzystwo Bluesa i Ballady – jedna osoba,
14. Stowarzyszenie Inicjatyw i Usług Społecznych – jedna osoba.

- Dziewiąte spotkanie zrealizowano w dniu 27.09.2023 w Zbuczynie. W spotkaniu brały udział:

1. OSP Dziewule – jedna osoba,
2. OSP Czuryły – jedna osoba,
3. Stowarzyszenie Kulturalno – Oświatowe „KOSEM” – dwie osoby,
4. KGW Rówce – cztery osoby,
5. Stowarzyszenie „PO-MOCNI” – dwie osoby,
6. KGW w Jasionce – trzy osoby,
7. Stowarzyszenie optymizm Zbuczyn – dwie osoby,
8. Stowarzyszenie Aktywny Senior Gminy Zbuczyn – jedna osoba,
9. Stowarzyszenie Kulturalno – Oświatowe „Nadzieja” – dwie osoby,
10. PKPS Siedlce – jedna osoba,
11. KGW w Wólce Kamiennej – jedna osoba,
12. Schab-Rol w Zbuczynie – jedna osoba,
13. KGW Dziewule – trzy osoby,
14. Stowarzyszenie Aktywnych Kobiet w Krzesku – trzy osoby,
15. SAK w Krzesku – jedna osoba,
16. KGW Tarcze – dwie osoby,
17. „WAS” – jedna osoba,
18. KGW „Babki i Pierniki” CHROMNA” – dwie osoby,
19. KGW Ługowianki – trzy osoby,
20. KGW Grodziszanki – trzy osoby,
21. KGW Bratki i Stokrotki w Zdanach – trzy osoby,
22. KWW „Przy Dworku” w Krzesku Majątku – dwie osoby,
23. ULKS „NIWA” w Krzesku Królowa Niwa – dwie osoby,
24. KGW w Borkach Kosach – jedna osoba,
25. KGW Sami Swoi w Tęczkach – jedna osoba.

- Dziesiąte spotkanie zrealizowano w dniu 24.10.2023 w Ostrołęce. Spotkanie zrealizowane podczas II Forum Ekonomii Społecznej Północno – Wschodniego Mazowsza „W stronę rozwiązań systemowych”. W spotkaniu brały udział liczne podmioty ekonomii społecznej w woj. mazowieckiego jako „słuchacze” oraz prelegenci.

- Jedenaste spotkanie zrealizowano w dniu 18.11.2023 w Płońsku podczas Forum 3 Sektora Organizacji Pozarządowych z Powiatu Płońskiego. W spotkaniu brały udział:

1. Stowarzyszenie Enjoy Leoncin – jedna osoba,

2. Stowarzyszenie Better Life – jedna osoba,
3. Stowarzyszenie Niepełnosprawnych „Będziemy Razem” – jedna osoba,
4. Lokalna Grupa Działania Przyjazne Mazowsze – jedna osoba,
5. KGW w Sarbiewie – jedna osoba,
6. Federacja Mazowia – jedna osoba,
7. Stowarzyszenie Aktywne Mazowsze – jedna osoba,
8. Stowarzyszenie Idziemy na Spacer – jedna osoba,
9. Stowarzyszenie Nasz Czerwińsk Nad Wisłą – jedna osoba,
10. Stowarzyszenie Diabetyków Polskich – jedna osoba,
11. Stowarzyszenie Centrum Edukacji Proobronnej – jedna osoba.

- Dwunaste spotkanie zrealizowano w dniu 05.12.2023 w Żyrardowie. W spotkaniu brały udział:

1. Stowarzyszenie Seniorów Wigor – jedna osoba,
2. NSZZ Solidarność w Żyrardowie – jedna osoba,
3. Stowarzyszenie „Wspólnota Żyrardowa” – jedna osoba,
4. Stowarzyszenie seniorów PROMYK – jedna osoba,
5. Stowarzyszenie „Żyrardów Nosi” – jedna osoba,
6. Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych – jedna osoba ,
7. Stowarzyszenie Seniorów „Żyrardowianka” – jedna osoba,
8. Stowarzyszenie Lokalne Salezjańskiej Organizacji Sportowej „SL Salos” – jedna osoba,
9. Federacja Działajmy – jedna osoba,
10. Żyrardowska Fundacja Ochrony Przeciwpowodzi i Ratownictwa – jedna osoba,
11. Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze w Żyrardowie – jedna osoba,
12. Towarzystwo Śpiewacze „Lira” – dwie osoby,
13. Stowarzyszenie Sport Life - – jedna osoba.

- Trzynaste spotkanie zrealizowano w dniu 11.12.2023 w Cegłowie. W spotkaniu brały udział:

1. Uniwersytet Drugiego i Trzeciego wieku – trzynaście osób,
2. KGW „Małomiasteczkowi” w Cegłowie – sześć osób,
3. Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Mińskiej – jedna osoba,
4. Koło Emerytów w Cegłowie – dwie osoby,
5. Brickville Cultur Association – jedna osoba,
6. KGW Posiadały – dwie osoby.

- Czternaste spotkanie zrealizowano w dniu 15.12.2023 w Zabieli - Piliki. W spotkaniu brały udział:

1. KGW "Pilicaki" w Zabieli – Pilikach – 1 osoba.
2. Ochotnicza Straż Pożarna Zabiele Wielkie – 1 osoba,
3. KGW Żebry Perosy – 1 OSOBA
4. KGW „Zabielaki” – 1 osoba,
5. KGW Żebry-Wierzchlas – 1 osoba
6. KGW „Działinianki” – 1 osoba,

7. KGW „Mostowiaki” – 1 osoba,
8. KGW „Drężewo” – 1 osoba,
9. KGW „Chojniczanki” w Chojnikach – 1 osoba,
10. KGW „Wyszłowianki” – 1 osoba.

Wizyta studyjna stanowiła dodatkowy element realizacji projektu „EkoZmiana – Mazowieckie PES na zielonej drodze”. W roku 2023 odbyła się jedna wizyta.

06-10-2023 odbyła się wizyta studyjna składająca się z:

Pierwszej części, podczas której uczestnicy odwiedzili Stowarzyszenie Moc Korzeni w Grodzisku Mazowieckim. W jej trakcie uczestnicy zdobyli wiedzę w tematach:

1. Budowania ekosystemów - zagadnienie odnosi się do tworzenia kompleksu powiązanych ze sobą elementów, które współpracują w celu osiągnięcia określonych celów; termin jest używany w różnych kontekstach, takich jak biznes, technologia, edukacja, czy ochrona środowiska.
2. Wody i jej znaczenia - pozyskiwanie i zatrzymywanie wody w ekosystemach.
3. Tworzeniu gildii roślinnych oraz rozwiązaniach stosowanych w ogrodach naturalnych.
4. Tworzenia warunków dla „zapylaczy” oraz ich roli w ekosystemach.
5. Obecności roślin rodzimych oraz odpowiedzialności za wprowadzenie gatunków obcych do naszego środowiska.

Drugiej części, podczas której uczestnicy odwiedzili przedsiębiorstwo CBRE w Warszawie. W trakcie wizyty uczestnicy zapoznali się z zagadnieniami wytwarzania, zużycia i poszanowania energii w obiekcie wielkopowierzchniowym. W szczególności były to zagadnienia:

1. Sposoby, metody i technologie oszczędzania energii elektrycznej i ciepłej w budynkach wielkopowierzchniowych.
2. Sprawność urządzeń elektrycznych i ciepłych, jako element oszczędzania energii i ochrony środowiska naturalnego.
3. Dekarbonizacja, jako czynnik oszczędności i ochrony środowiska naturalnego.
4. Future technology - przyszłość dla ochrony środowiska naturalnego.

Uczestnicy wizyty zapoznali się elementami budowlanymi, konstrukcyjnymi i wykończeniowymi, pozwalającymi na oszczędność energii ciepłej w budynkach. Poznali w praktyce metody służące do dekarbonizacji oraz oszczędzania energii i ochrony środowiska. Wizyta studyjna prowadzona była przez specjalistów z działu technologicznego firmy CBRE.

W wizycie studyjnej uczestniczyło 25 podmiotów.

VI. Wnioski z realizacji projektu w 2023 r.

W ramach paneli szkoleniowych uczestnicy reprezentujący poszczególne PESy dostrzegli następujące wyzwania we wdrażaniu poszczególnych zagadnień, przyjętych w założeniach do projektu:

1. Przejsięcie na gospodarke o obiegu zamknętym, czyli racjonalne wykorzystanie zasobów i ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko wytwarzanych produktów.
 - PESy widzą konieczność ciągłego podnoszenia wiedzy i kształtowanie odpowiednich postaw z zakresu GOZ przez managerów i pracowników PEZ; cyt.: „szkoleń nigdy za wiele”, „trzeba zmienić myślenie ludzi ...”
 - Konieczne jest nabycie konkretnych umiejętności związanych z GOZ (nowe sposoby produkcji, konsumpcji, przekształcania odpadów) specyficznych dla danej organizacji (branży); często chodzi o konkretne umiejętności techniczne (np. branża gastronomiczna, spożywcza, produkcyjna, usługowa); cyt.: „musimy się tego nauczyć”
 - Potrzeba także nabycia wiedzy i umiejętności z zakresu nowych modeli biznesowych opartych o GOZ (parametryzacja produktów, wykorzystanie technologii, konstrukcja nowych usług); cyt.: „musimy zarabiać, jak na tym zarabiać”
 - Konieczna jest konstrukcja partnerstw w obszarze GOZ szczególnie w sytuacji niedużego potencjału PES wraz z możliwością dofinansowania działań w tym zakresie; cyt. „jesteśmy za mali, potrzebujemy albo wsparcia dużych, albo lepszej współpracy... i pieniędzy na inwestycje”
2. Podniesienie jakości gospodarowania odpadami, wtórnego wykorzystania odpadów i produktów o ubocznych, naprawy i recyklingu.
 - Odpowiednie przepisy wymusiły działania w tym zakresie, co pozytywnie wpłynęło na działalność PES; cyt.: „segregujemy, oddajemy do skupu, naprawiamy”
 - PESy mają poczucie, że z uwagi na swoich beneficjentów, grupy wsparcia robią dużo w tym zakresie; cyt. „u nas nic się nie marnuje”, „szczególnie odzież i małe AGD naprawiamy i przekazujemy potrzebującym”
3. Lepsze gospodarowanie wodą.
 - PESy identyfikują dbałość o optymalne gospodarowanie wodą, jednak przyczyny leżą głównie w aspekcie ekonomicznym; cyt.: „my zawsze oszczędzaliśmy, woda kosztuje”
 - Jest duża chęć działań jednak identyfikowana bariera to głównie bariera inwestycyjna; cyt. „musimy wymienić instalację, a to kosztuje”, „ciekawe rekomendacje, czy jest szansa na dofinansowanie sprzętu: zmywarek, perlatorów ...?”

4. Regeneracja i odkażanie terenów, rekultywacja gruntów.

- PESy oceniały te zagadnienia jako skierowane przede wszystkim do gmin lub podmiotów o znacznym majątku
- PESy, które posiadały grunty oceniały je jako nie wymagające regeneracji, odkażenia, rekultywacji
- Na ten moment analizowałem ten obszar z 2 PESami (brak zidentyfikowanych potrzeb w tym zakresie)

5. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

- Zainteresowane tym obszarem głównie PESy, które posiadają nieruchomości lub nimi administrują; inne PESy zastanawiają się co się zmieni, jeśli tylko wynajmują powierzchnię, czy np. spadną koszty energii
- PESy, które posiadają nieruchomości lub administrują nimi są bardzo zainteresowane wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w zasadzie w każdej możliwej opcji; cyt. „nie ma odwrotu, musimy w to wejść i musimy się nauczyć dobrze to wykorzystać”
- PESy chciałyby pozyskać dofinansowanie na ten obszar; cyt. „potrzebujemy środków na inwestycje”

6. Poprawa efektywności energetycznej budynków.

- Zainteresowane tym obszarem głównie PESy, które posiadają nieruchomości lub nimi administrują; inne PESy zastanawiają się co się zmieni, jeśli tylko wynajmują powierzchnię, czy np. spadną koszty ogrzewania
- PESy, które posiadają nieruchomości lub administrują nimi są bardzo zainteresowane poprawą efektywności energetycznej budynków; twierdzą, że „teraz czas na konkretne inwestycje (termoizolacja budynków, wymiana stolarki okiennej, itp.)”, gdyż inne działania (np. uszczelnianie okien), niskokosztowe już mają za sobą
- PESy chciałyby pozyskać dofinansowanie na każdy możliwy obszar (j.w.)

7. Inwestycje w walce z ubóstwem energetycznym.

- PESy posiadające nieruchomości identyfikują ten obszar jako bardzo istotny
- W ramach projektu wspieramy co najmniej jeden PES o tej charakterystyce, Fundacja „Sławek” / Fundacja „Manufaktura Społeczna” budynek w Mieni k/ Mińska Mazowieckiego, który posiada budynek spełniający parametry ubóstwa energetycznego (niski dochód PES, wysokie koszty energii, niska efektywność energetyczna budynku – siedziby PES)
- Co najmniej 2 PESy były zainteresowane pozyskaniem nieruchomości o potencjalnych znamionach ubóstwa energetycznego; inwestycje w tym obszarze łączyły się z innymi obszarami działań projektu

8. Lepszy dostęp do czystszej, tańszej i bezpieczniejszej energii.

- PESy są zainteresowane programami dofinansowania działań w tym zakresie

- PESy w dużej mierze liczą na wsparcie w procesie przygotowania aplikacji w obszarze czystej, tańszej i bezpiecznej energii

9. Ograniczenie zależności od paliw kopalnych.

- PESy traktują ten obszar jako obszar dla administracji publicznej, dedykowany do tworzenia rozwiązań systemowych
- PESy posiadające nieruchomości, które same ogrzewają, deklarują wymianę kotłów grzewczych instalacji na niskoemisyjne ograniczające lub eliminujące

wykorzystywanie paliw kopalnych; liczą jednocześnie na dofinansowanie takich inwestycji

- PESy deklarują promocję transportu niskoemisyjnego (transport publiczny – niskoemisyjny, rowery)
- Często PESy stwierdzają, że jeżdżą samochodami jakie mają, a koszty zakupu/leasingu samochodów elektrycznych są poza ich zasięgiem finansowym.

10. Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych – wprowadzenie czystszych form transportu.

- PESy traktują ten obszar jako obszar dla administracji publicznej, dedykowany do tworzenia rozwiązań systemowych
- PESy posiadające nieruchomości, które same ogrzewają, deklarują wymianę kotłów grzewczych instalacji na niskoemisyjne ograniczające lub eliminujące wykorzystywanie paliw kopalnych; liczą jednocześnie na dofinansowanie takich inwestycji
- PESy deklarują promocję transportu niskoemisyjnego (transport publiczny – niskoemisyjny, rowery)
- Często PESy stwierdzają, że jeżdżą samochodami jakie mają, a koszty zakupu/leasingu samochodów elektrycznych są poza ich zasięgiem finansowym.

Z uwagi na specyfikę Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES), dla których realizowano doradztwo indywidualne, proces konsultacji wykazywał nierówności w intensywności doradztwa w poszczególnych obszarach tematycznych.

– największe zainteresowanie wywoływały kwestie przejścia na gospodarkę obiegu zamkniętego oraz lepszego gospodarowania odpadami,

- najmniej czasu poświęcono kwestiom ograniczania paliw kopalnych.

Ponadto doradztwo z zakresu regeneracji terenów skażonych i czystszych form transportu było realizowane w zerowym stopniu (specyfika obsługiwanych organizacji). Natomiast zauważalne było duże zainteresowanie kwestiami efektywności energetycznej budynków i czystej energii, jednak wybór tego zakresu doradztwa uzależniony był od posiadania własnych zasobów lokalowych i dużego potencjału organizacji.

Źródła finansowania zmian z obszarów ekologicznych

1. FEM 2021 – 2027 Priorytet II – Fundusze Europejskie na zielony rozwój Mazowsza, Alokacja: 390.827.479 EUR, RWS (Regionalny Warszawski Stołeczny: 94.406.305 EUR, RMR (Region Mazowiecki): 296.421.174 EUR

Cel szczegółowy 2(I) wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych;

Cel szczegółowy 2(II) wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/200, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju;

Cel szczegółowy 2(IV) wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego;

Cel szczegółowy 2(V) wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej;

Cel szczegółowy 2(VI) wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej;

Cel szczegółowy 2(VII) wzmacnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia.

2. Krajowy Plan Odbudowy

Zielona ścieżka rozwoju - Zielona energia i zmniejszenie energochłonności

Dostępny i ekologiczny transport - Zielona, inteligentna mobilność

Szczegółowe informacje o trwających naborach z obszaru dotacyjnego i pożyczkowego, dostępne są na stronie: <https://www.gov.pl/web/planodbudowy/nabory>

3. Ministerstwo Klimatu i Środowiska - Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS) jest następcą dwóch wcześniejszych programów Infrastruktura i Środowisko realizowanych w perspektywach 2007-2013 oraz 2014-2020 (POLiŚ). Jego głównym celem jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami zrównoważonego rozwoju.

Szczegółowe informacje o trwających naborach dostępne są na stronie:

<https://www.gov.pl/web/klimat/FEnIKS>

4. Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa

Odnawialne źródła energii / spółdzielnie energetyczne

<https://www.gov.pl/web/kowr/spoldzielnie-energetyczne>

5. PARP

Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej

Gospodarka o obiegu zamkniętym w MŚP, Etap I – Opracowanie modelu biznesowego GOZ – transformacji.

<https://fepw.parp.gov.pl/#nowe-produkty-i-inwestycje>

VII. Rekomendacje na dalszy etap prac w drugim roku trwania projektu – na 2024 r.

Specyfika podmiotów objętych szkoleniami i doradztwem wskazuje na zasadność skupienia się podczas doradztwa na zakresach i kwestiach szczegółowych dostosowanych do działalności szkoleniowo-doradczej, jako głównej prowadzone przez PES objętych szkoleniami i doradztwem w opisywanym okresie. Ewentualnie rekomenduje się zrekrutowanie większej liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, co w znacznym stopniu rozszerza możliwości zakresu doradztwa.

W ramach realizacji projektu "EkoZmiana - Mazowieckie PES na zielonej drodze", w okresie od **01-01-2024** do **31-12-2024**, przeprowadzono następujące działania:

1. szkolenia z zakresu ochrony środowiska naturalnego, transformacji energetycznej oraz zapobiegania negatywnym zmianom klimatu - 5 grup PESów,
2. doradztwo indywidualne w zakresie wdrożenia proekologicznych zmian w PESie,
3. spotkania promocyjno – informacyjne,
4. konferencja.

Szkolenia z zakresu ochrony środowiska naturalnego, transformacji energetycznej oraz zapobiegania negatywnym zmianom klimatu, przeprowadzone dla 5-ciu grup PESów, obejmowały:

- Szkolenia w dniach 8, 9, 15, 16 stycznia 2024, miejsce szkoleń Ostrołęka, uczestnicy:

1. Koło Gospodyń Wiejskich w Żebry Perosy "Żebrowianki",
2. Spółdzielnia Socjalna "Na Wspólnej",
3. Koło Gospodyń Wiejskich „Wyszlowianki w Wyszlu,
4. Koło Gospodyń Wiejskich w Białobrzegu Bliższym „Omulewianki”,
5. Koło Gospodyń Wiejskich w Drężewie,
6. Koło Gospodyń Wiejskich w Żebry-Wierzchlas,
7. Koło Gospodyń Wiejskich „Zabielaki” w Zabieli Wielkim,
8. Koło Gospodyń Wiejskich „Białe Brzegi” w Białobrzegu Dalszym,
9. Koło Gospodyń Wiejskich w Łazach "Łazowianki",
10. Koło Gospodyń Wiejskich w Łazach "Żeranianki",
11. Koło Gospodyń Wiejskich „Chojniczanki" w Chojnikach,
12. Koło Gospodyń Wiejskich „Nowalijki" w Nowej Wsi,
13. Koło Gospodyń Wiejskich „Działiniaki” w Działyniu,
14. Koło Gospodyń Wiejskich „Mostowiaki” w Mostowie,
15. Koło Gospodyń Wiejskich "Pilicaki" w Zabieli – Pilikach,
16. Koło Gospodyń Wiejskich "Krukowianki" w Krukach,
17. Koło Gospodyń Wiejskich w Dobrołęce,
18. Koło Gospodyń Wiejskich "Kordowiaki" w Kordowie,

- Szkolenia w dniach 7, 8, 19, 20 marca 2024, miejsce szkoleń Ostrołęka, uczestnicy:

1. Spółdzielnia Socjalna "Samodzielność, Praca, Aktywność",
2. "Fundacja Dom Z Sercem",
3. Stowarzyszenie Tradycyjnie Nowoczesnych Dla Wsi,
4. Spółdzielnia Socjalna Integracja,
5. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania - "Zielony Szlak Niziny Mazowieckiej",
6. Stowarzyszenie Osób i Rodziców Dzieci Niepełnosprawnych "Jesteśmy Betanią",
7. Stowarzyszenie As,
8. Ogólnopolskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych,
9. Stowarzyszenie Projekt Relacje,

10. Stowarzyszenie "Alpakowa Fabryka",
11. Spółdzielnia Socjalna "Validus",
12. Stowarzyszenie Społeczne Inicjatywy Łączą Aktywnych,
13. Ostrowska Spółdzielnia Socjalna,
14. Koło Gospodyń Wiejskich "Jankowianki W Jankach Młodych,
15. Spółdzielnia Socjalna "Kostka",

- Szkolenia w dniach 19, 20 lutego oraz 5, 6 marca 2024, miejsce szkoleń Żyrardów, uczestnicy:

1. Ochotnicza Straż Pożarna W Jesionce,
2. Fundacja Turboedukacja,
3. Stowarzyszenie "Nasza Narew",
4. Stowarzyszenie Seniorów Wigor,
5. Stowarzyszenie Bliżej Natury, Bliżej Siebie,
6. Stowarzyszenie Seniorów "Żyrardowianka",
7. Kuźnia Inicjatyw "Wiskitki.Org",
8. Oratorium Św. Jana Bosko,
9. Koło Gospodyń Wiejskich w Miedniewicach ,
10. Żyrardowska Federacja Organizacji Społecznych "Działaj.My",
11. Stowarzyszenie "Żyrardów Nosi",
12. Stowarzyszenie "Wspólnota Żyrardowa",
13. Mariański Ruch Inicjatyw Ekonomiczno-Społecznych,
14. Stowarzyszenie Pedagogiczno-Psychologiczne Na Rzecz Dzieci, Młodzieży I Dorosłych "Vademecum",

- Szkolenia w dniach 20, 21 maja oraz 17, 18 czerwca 2024, miejsce szkoleń Warszawa, uczestnicy:

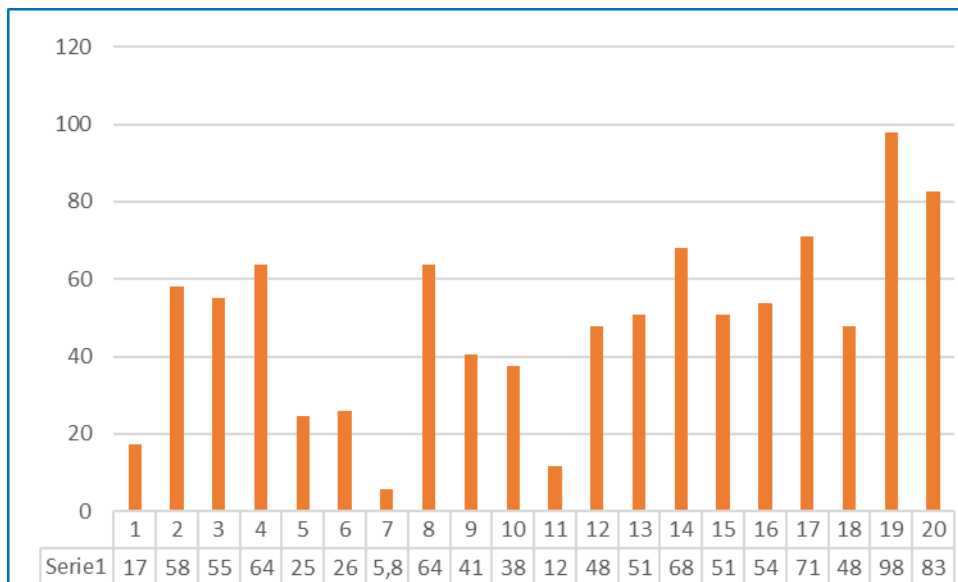
1. Fundacja Dom Kultury,
2. Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego "Pro Humanum",
3. Stowarzyszenie "Pracownia Etnograficzna" im. Witolda Dynowskiego,
4. Stowarzyszenie "Sos Wioski Dzieciące W Polsce",
5. Stowarzyszenie Alumni,
6. Spółdzielnia Socjalna "Kto Rano Wstaje"
7. Fundacja Kobiety Wędrownie
8. Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej
9. Fundacja Strefa Wolnościowa,
10. La Strada – Fundacja Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu
11. Fundacja Wspólny Stół
12. Fundacja Empowerment
13. Stowarzyszenie Polaków Pochodzenia Afrykańskiego
14. Fundacja „Dom na Pograniczu”
15. Fundacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (Federa)
16. Fundacja Różowa Skrzyneczka
17. Fundacja Dunaj Instytut Dialogu „DID”

- Szkolenia w dniach 11, 12, 18, 19 czerwca 2024, miejsce szkoleń Radom, uczestnicy:

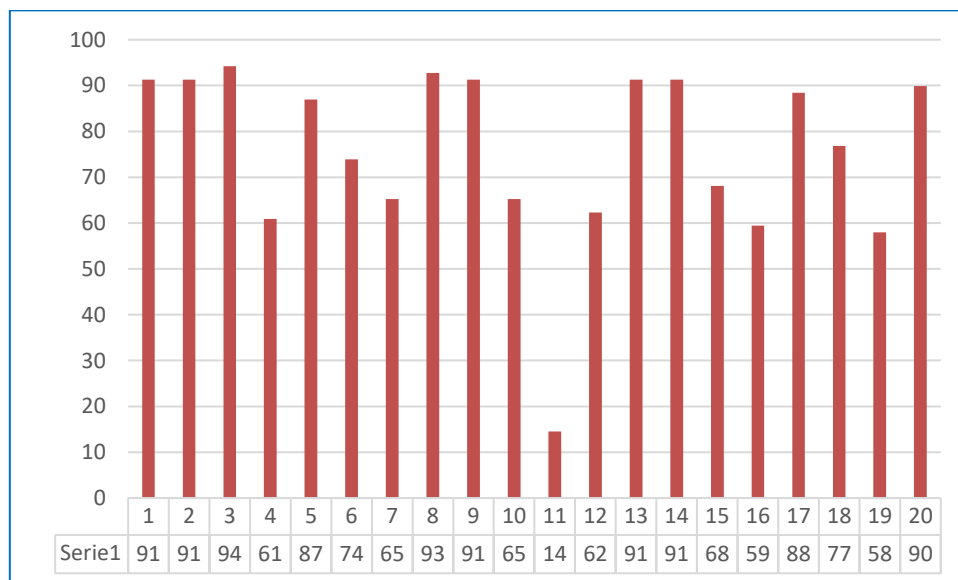
1. Stowarzyszenie "Podwórkowe Anioły",
2. Stowarzyszenie Karuzela,
3. Karuzela Team,
4. Stowarzyszenie "Zatrzymać Czas",
5. Stowarzyszenie Aktywny i Czysty Radom,
6. Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju i Promocji Wsi Bartodzieje,
7. Koło Gospodyń Wiejskich Wolska Dąbrowa,
8. Fundacja Klementyna,
9. Stowarzyszenie Animatorów Czasu Wolnego "Razem Najlepiej"
10. Fundacja Familis,
11. JastrzaFans Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Sportu, Rekreacji i Turystyki,
12. Stowarzyszenie Na Rzecz Innowacji i Edukacji,
13. Stowarzyszenie Orob-Radom,
14. Fundacja Radomska Szermierka Klasyczna,
15. Stowarzyszenie Sportowe Football Academy Radom,
16. Fundacja Dobra Przestrzeń.

Metodą weryfikacji szkoleń i ich wpływu na znajomość zagadnień w zakresie ochrony środowiska naturalnego, transformacji energetycznej oraz zapobiegania negatywnym zmianom klimatu, analogicznie do roku 2023, były testy wiedzy wykonywane przed i po szkoleniu. Testy wiedzy zostały przedstawione dla opisu szkoleń w roku 2023.

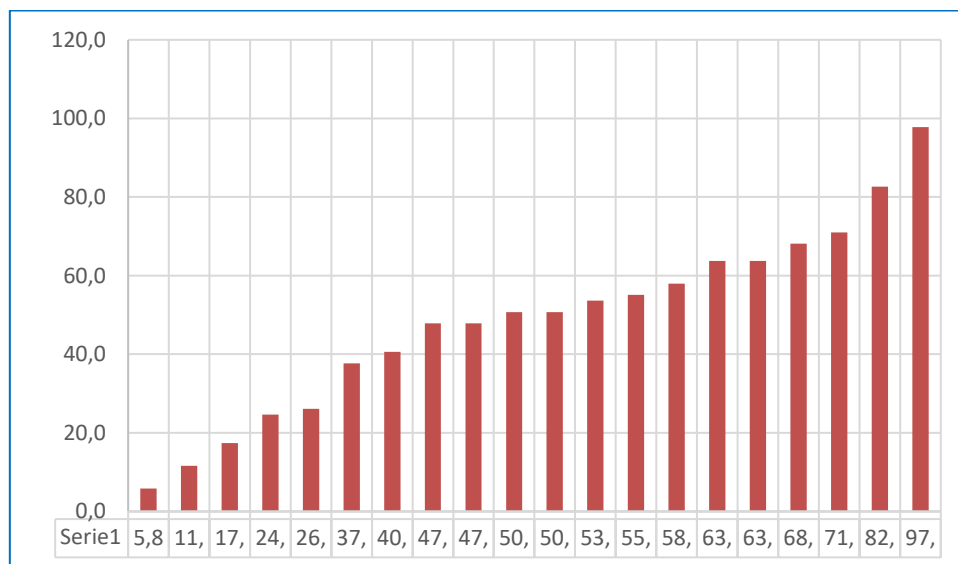
W wyniku przeprowadzonych szkoleń oraz ankiet przed i po szkoleniu otrzymano wyniki testów, których rezultaty przedstawiono poniżej w formie opracowania zbiorczego.

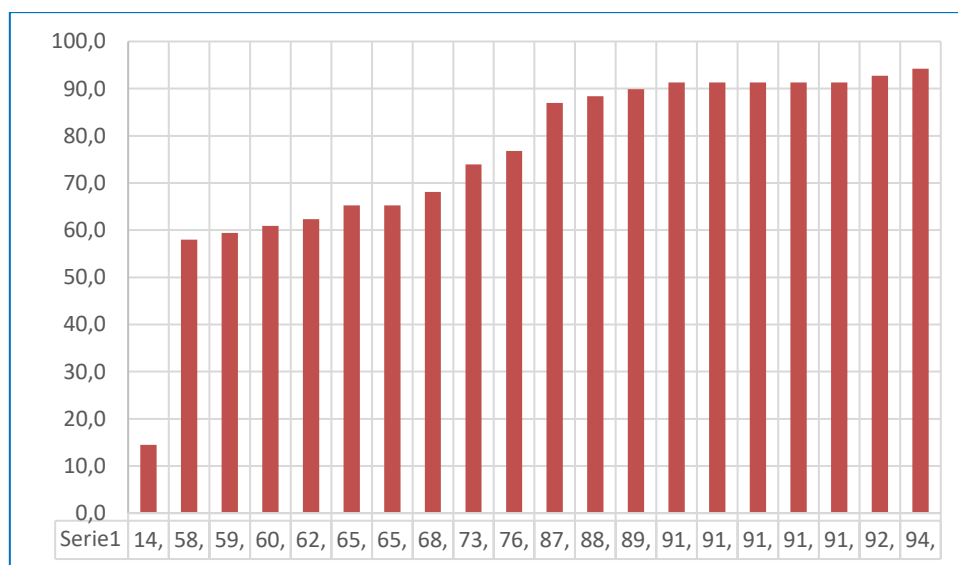
Rys. 15. Wykres wartości procentowych poprawnych odpowiedzi przed szkoleniem.

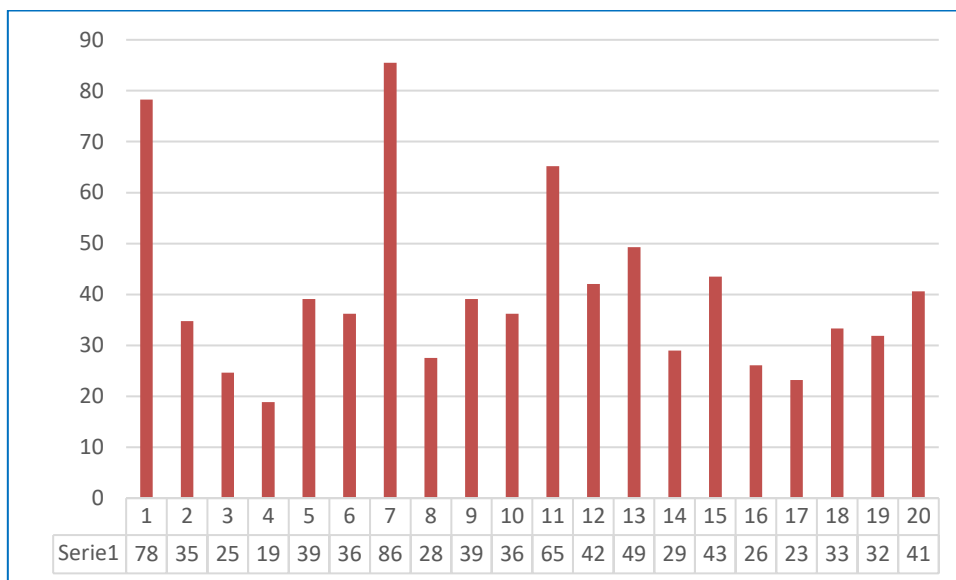
Rys. 16. Wykres wartości procentowych poprawnych odpowiedzi po szkoleniu.

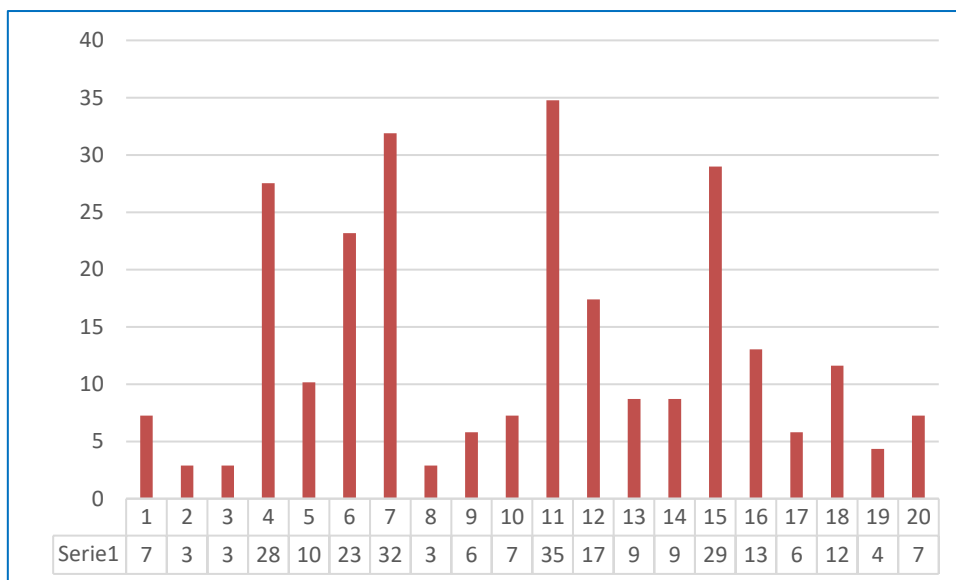
Rys. 17. Wykres uporządkowany wartości procentowych poprawnych odpowiedzi przed szkoleniem.

Rys. 18. Wykres uporządkowany wartości procentowych poprawnych odpowiedzi po szkoleniu.

Rys. 19. Wykres wartości procentowych odpowiedzi „nie wiem” przed szkoleniem.

Rys. 20. Wykres wartości procentowych odpowiedzi „nie wiem” przed szkoleniem.

Przedstawione powyżej wykresy są analitycznym opracowaniem wyników, uzyskanych w testach przed szkoleniem i po szkoleniu z obszaru gospodarki o obiegu zamkniętym w mazowieckich PESach.

Na pierwszych dwóch wykresach - Rys.15 i Rys. 16, pokazano wartości procentowe poprawnych odpowiedzi przed szkoleniem i po szkoleniu. Widać na nich zdecydowany, pozytywny wpływ szkoleń na liczbę poprawnych odpowiedzi, tj. na wiedzę uczestników szkoleń. W przypadku wyników testu przed szkoleniem wartość średnia dla odpowiedzi poprawnych wynosiła 49%, minimalna 6%, a maksymalna 98%. Dla testów przeprowadzonych po szkoleniu wartość średnia dla odpowiedzi poprawnych wynosiła 76%, minimalna 14%, a maksymalna 94%. Obliczona wartość odchylenia standardowego populacji ma w pierwszym przypadku wartość 23, zaś w drugim 19. Graficzny obraz uzyskanych wyników poprawnych odpowiedzi przed i po szkoleniu widać dokładniej na Rys. 17 i Rys. 18, czyli wykresach procentowych uporządkowanych.

Wyzwania we wdrażaniu poniższych zagadnień dla PES z punktu widzenia uczestników zajęć

1. Przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, czyli racjonalne wykorzystanie zasobów i ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko wytwarzanych produktów.
 - PESy widzą konieczność ciągłego podnoszenia wiedzy i kształtowanie odpowiednich postaw z zakresu GOZ przez managerów i pracowników PEZ; cyt.: „szkoleń nigdy za wiele”, „trzeba zmienić myślenie ludzi ...”.
 - Koniecznej jest nabycie konkretnych umiejętności związanych z GOZ (nowe sposoby produkcji, konsumpcji, przekształcania odpadów) specyficznych dla danej organizacji (branży); często chodzi o konkretne umiejętności techniczne (np. branża gastronomiczna, spożywcza, produkcyjna, usługowa); cyt.: „musimy się tego nauczyć”.
 - Potrzeba także nabycia wiedzy i umiejętności z zakresu nowych modeli biznesowych opartych o GOZ (parametryzacja produktów, wykorzystanie technologii, konstrukcja nowych usług); cyt.: „musimy zarabiać, jak na tym zarabiać”.
 - Konieczna jest konstrukcja partnerstw w obszarze GOZ szczególnie w sytuacji niedużego potencjału PES wraz z możliwością dofinansowania działań w tym zakresie; cyt. „jesteśmy za mali, potrzebujemy albo wsparcia dużych, albo lepszej współpracy... i pieniędzy na inwestycje”.
2. Podniesienie jakości gospodarowania odpadami, wtórnego wykorzystania odpadów i produktów o ubocznych, naprawy i recyklingu.
 - Odpowiednie przepisy wymusiły działania w tym zakresie, co pozytywnie wpłynęło na działalność PES; cyt.: „segregujemy, oddajemy do skupu, naprawiamy”.

- PESy mają poczucie, że z uwagi na swoich beneficjentów, grupy wsparcia robią dużo w tym zakresie; cyt. „u nas nic się nie marnuje”, „szczególnie odzież i małe AGD naprawiamy i przekazujemy potrzebującym”.
3. Lepsze gospodarowanie wodą.
- PESy identyfikują dbałość o optymalne gospodarowanie wodą, jednak przyczyny leżą głównie w aspekcie ekonomicznym; cyt.: „my zawsze oszczędzaliśmy, woda kosztuje”.
 - Jest duża chęć działań jednak identyfikowana bariera to głównie bariera inwestycyjna; cyt. „musimy wymienić instalację, a to kosztuje”, „ciekawe rekomendacje, czy jest szansa na dofinansowanie sprzętu: zmywarek, perlatorów ...?”
4. Regeneracja i odkażanie terenów, rekultywacja gruntów.
- PESy oceniały te zagadnienia jako skierowane przede wszystkim do gmin lub podmiotów o znacznym majątku.
 - PESy, które posiadały grunty oceniały je jako nie wymagające regeneracji, odkażenia, rekultywacji.
 - Na ten moment analizowałem ten obszar z 2 PESami (brak zidentyfikowanych potrzeb w tym zakresie).
5. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.
- Zainteresowane tym obszarem głównie PESy, które posiadają nieruchomości lub nimi administrują; inne PESy zastanawiają się co się zmieni, jeśli tylko wynajmują powierzchnię, czy np. spadną koszty energii.
 - PESy, które posiadają nieruchomości lub administrują nimi są bardzo zainteresowane wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii w zasadzie w każdej możliwej opcji; cyt. „nie ma odwrotu, musimy w to wejść i musimy się nauczyć dobrze to wykorzystać”.
 - PESy chciałyby pozyskać dofinansowanie na ten obszar; cyt. „potrzebujemy środków na inwestycje”.
6. Poprawa efektywności energetycznej budynków.
- Zainteresowane tym obszarem głównie PESy, które posiadają nieruchomości lub nimi administrują; inne PESy zastanawiają się co się zmieni, jeśli tylko wynajmują powierzchnię, czy np. spadną koszty ogrzewania.
 - PESy, które posiadają nieruchomości lub administrują nimi są bardzo zainteresowane poprawą efektywności energetycznej budynków; twierdzą, że „teraz czas na konkretne inwestycje (termoizolacja budynków, wymiana stolarki okiennej, itp.)”, gdyż inne działania (np. uszczelnianie okien), niskokosztowe już mają za sobą.
 - PESy chciałyby pozyskać dofinansowanie na każdy możliwy obszar (j.w.).
7. Inwestycje w walce z ubóstwem energetycznym.
- PESy posiadające nieruchomości identyfikują ten obszar jako bardzo istotny.

- Co najmniej 3 PESy były zainteresowane pozyskaniem nieruchomości o potencjalnych znamionach ubóstwa energetycznego; inwestycje w tym obszarze łączyły się z innymi obszarami działań projektu.
8. Lepszy dostęp do czystszej, tańszej i bezpieczniejszej energii
- PESy są zainteresowane programami dofinansowania działań w tym zakresie.
 - PESy w dużej mierze liczą na wsparcie w procesie przygotowania aplikacji w obszarze czystszej, tańszej i bezpiecznej energii.
9. Ograniczenie zależności od paliw kopalnych
- PESy traktują ten obszar jako obszar dla administracji publicznej, dedykowany do tworzenia rozwiązań systemowych.
 - PESy posiadające nieruchomości, które same ogrzewają, deklarują wymianę kotłów grzewczych instalacji na niskoemisyjne ograniczające lub eliminujące wykorzystywanie paliw kopalnych; liczą jednocześnie na dofinansowanie takich inwestycji.
 - PESy deklarują promocję transportu niskoemisyjnego (transport publiczny – niskoemisyjny, rowery).
 - Często PESy stwierdzają, że jeżdżą samochodami jakie mają, a koszty zakupu/leasingu samochodów elektrycznych są poza ich zasięgiem finansowym.
10. Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych – wprowadzenie czystszych form transportu
- Opis tożsamy jak dla punktu *Ograniczenie zależności od paliw kopalnych*.

Informacje generalne po szkoleniach:

- PESy z zainteresowaniem i aktywnością uczestniczyły w szkoleniach.
- Przekazywana wiedza była częściowo nowa, w niektórych obszarach całkowicie nowa.
- PESy chciałyby wdrażać kompleksową politykę zrównoważonego rozwoju dostosowaną do ich wielkości i możliwości.
- PESy obecne na zajęciach identyfikowały obszar merytoryczny jako ważny w działalności PES.
- Poszczególne PESy miały wątpliwości, co do niektórych obszarów EkoZmiany, czy realnie dotyczących ich obszaru działalności (np. Ograniczenie zależności od paliw kopalnych, Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych – wprowadzenie czystszych form transportu).
- Niektóre PESy zwracały uwagę na konieczność uczestnictwa w zajęciach większej ilości osób z PES (np. 2 zamiast 1), co mogłoby wpłynąć pozytywnie na docelowe zmiany w PES.
- PESy o niskim potencjale osobowym, organizacyjnym, finansowym chciałyby brać udział w inicjatywach większych jednostek np. samorządów.

Doradztwo indywidualne w zakresie wdrożenia proekologicznych zmian przeprowadzone zostało w okresie od 01 stycznia 2024 do 30 września 2024 roku. Zgodnie z planem na 2024r. doradztwem zostało objętych 25 PESów, tj. organizacji pozarządowych z siedzibą na terenie województwa mazowieckiego, w tym:

Obszar	Liczba organizacji
Radomski	9
Stowarzyszenie Podwórkowe Anioły Fundacja Klementyna Stowarzyszenie Karuzela Fundacja Dobra Przestrzeń Karuzela Team sp. z o. o. Stowarzyszenie Na Rzecz Innowacji i Edukacji Koło Gospodyń Wiejskich z Wolskiej Dąbrowy JastrzaFans stowarzyszenie na rzecz rozwoju sportu, rekreacji i turystyki Stowarzyszenie na rzecz Promocji i rozwoju wsi Bartodzieje	
Ostrołęcki	7
Spółdzielnia SPA Fundacja Dom z sercem Stowarzyszenie Jesteśmy Betanią Spółdzielnia Integracja Spółdzielnia Socjalna Kostka SSNRON AS Stowarzyszenie Tradycyjnie Nowoczesnych dla Wsi	
Żyrardowski	4
Stowarzyszenie Seniorów WIGOR Stowarzyszenie Bliżej Natury, Bliżej Siebie Żyrardowska Federacja Organizacji Społecznych "DZIAŁAJ.MY Stowarzyszenie Nasza Narew	
Warszawski	5
Wioski Dziecięce Stowarzyszenie Pro Humanum Kto rano wstaje Fundacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny Stowarzyszenie Pracownia Etnograficzna	
Razem	25

Wszystkie PESy objęte działaniami doradczymi wcześniej wzięły udział w szkoleniu w ramach projektu, jako działaniu wstępnym, ukierunkowującym do dalszych prac w zakresie projektowania zmian ekologicznych w organizacji, a także umożliwiającym wstępne sprawdzenie potencjału organizacji w zakresie Ekozmiany. Wśród uczestników doradztwa przeważali

przedstawiciele zarządów podmiotów (18 przedstawicieli zarządów organizacji), chyba, że w szkoleniu brała udział osoba wyznaczona (pracownik lub członek danej organizacji) – w takim przypadku zasadnym wyborem była praca z daną osobą, przy informowaniu zarządu o przebiegu doradztwa i w konsekwencji pracach nad strategią Ekozmiany.

Zakres indywidualnego doradztwa związanego z tematyką szkoleń dotyczył analizy funkcjonowania danego podmiotu w obszarze obszarów zrównoważonego rozwoju tj.:

1. ochrony środowiska naturalnego,
2. transformacji energetycznej,
3. zapobiegania negatywnym zmianom klimatu.

W zależności od organizacji, jej potencjału technicznego i zakresu działania, doradca skupiał się na wybranych kwestiach szczegółowych, wybranych dla danego podmiotu, które stanowiły punkt wyjścia do opracowania strategii Ekozmiany. W związku z powyższym liczba godzin doradztwa w zakresie danej kwestii ekologicznej rozkładała się nierównomiernie, co prezentuje poniższa tabela:

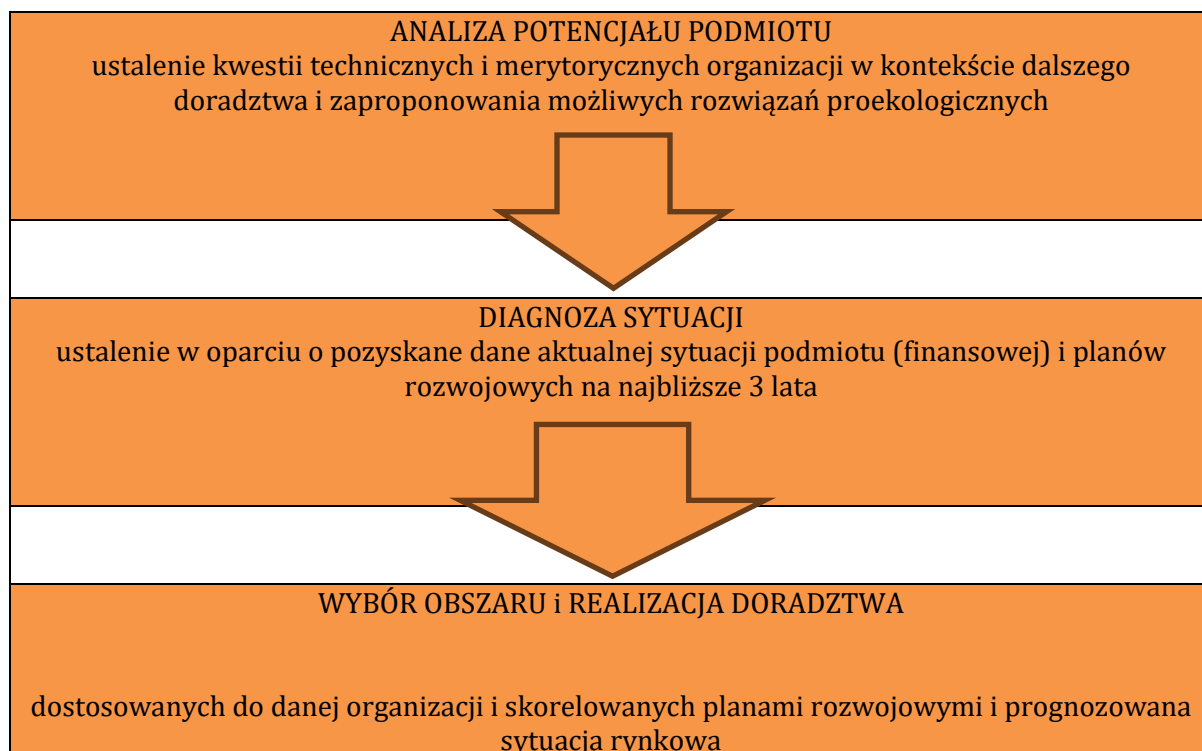
Lp.	Zakres kwestii szczegółowej	Liczba organizacji	Liczba godzin doradztwa
1	Przejsie na gospodarkę o obiegu zamkniętym czyli racjonalnym wykorzystaniu zasobów i ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko wytwarzanych produktów	26	44
2	Podniesienie jakości gospodarowania odpadami, wtórnego wykorzystania odpadów i produktów ubocznych, naprawy i recyklingu	20	36
3	Lepsze gospodarowania wodą	12	24
4	Regeneracja i odkażania terenów, rekultywacji gruntów	0	0
5	Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii	26	52
6	Poprawa efektywności energetycznej budynków	16	16
7	Inwestycje w walce z ubóstwem energetycznym	3	6
8	Lepszy dostęp do czystszej, tańszej i bezpieczniejszej energii	16	16
9	Ograniczanie zależności od paliw kopalnych	2	4
10	Ograniczanie emisji gazów cieplarnianych - wprowadzenie czystszych form transportu	2	2
Razem godzin doradczych			200

Doradztwo prowadzone było przede wszystkim w formie bezpośredniej, polegającej na wizycie doradcy w siedzibie i/lub biurze (budynku) wykorzystywanym przez podmiot do działalności statutowej. Ponadto doradca stosował formę pracy zdalnej, która polegała na kontakcie z uczestnikiem za pomocą środków elektronicznych w celu dokonania ustaleń lub pozyskania danych. Forma zdalna miała też na celu odnieść dodatkowy skutek w postaci ograniczenia koniecznych wizyt, a zatem korzystania ze środka transportu niezbędnego w celu dotarcia do uczestnika. Proporcja doradztwa bezpośredniego do doradztwa zdalnego w opisywanym okresie wyniosła procentowo około 70 do 30.

Z uwagi na specyfikę podmiotów jakim doradzano proces doradztwa wykazywał dysproporcje w zakresie intensywności doradztwa w danej kwestii szczegółowej:

- największe zainteresowanie dotyczyło kwestii przejścia na gospodarkę obiegu zamkniętego oraz lepszego gospodarowania odpadami
- najmniej czasu poświęcono kwestiom ograniczania paliw kopalnych oraz czystych form transportu z uwagi na fakt, iż organizacje z reguły nie posiadają własnych środków transportu.

W zakresie merytorycznym proces doradczy przebiegał według schematu:

Ponadto doradztwo z zakresu regeneracji terenów skażonych realizowane w zerowym stopniu, co wynikało ze specyfiki obsługiwanych organizacji. Natomiast zauważalne było także duże zainteresowanie kwestiami efektywności energetycznej budynków i czystej energii ale wybór tego zakresu doradztwa uzależniony był od posiadania własnych zasobów lokalowych i dużego potencjału organizacji.

Specyfika podmiotów objętych szkoleniami i doradztwem wskazuje na zasadność skupienia się podczas doradztwa na zakresach i kwestiach szczegółowych dostosowanych do działalności szkoleniowo-doradczej, jako głównej prowadzone przez PES objętych szkoleniami i doradztwem w opisywanym okresie. Ewentualnie rekomenduje się zrekrutowanie większej ilości podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, co w znacznym stopniu rozszerza możliwości zakresu doradztwa.

Bezpośrednim produktem doradztwa jest wypracowanie strategii Ekozmiany dla każdej z organizacji, z jaką pracował dany doradca.

Zgodnie z założeniami projektu na 2024 r. opracowano strategię dla 30 PESów z województwa mazowieckiego:

Obszar	Liczba organizacji
Radomski	14
Fundacja Radomskie	
Stowarzyszenie Podwórkowe Anioły	
Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym RAZEM	
Fundacja Dobry Duszek	
Dom Dialogu	
Stowarzyszenie Orzeł i Reszka	
Fundacja Klementyna	
Stowarzyszenie Karuzela	
Fundacja Dobra Przestrzeń	
Karuzela Team sp. z o. o.	
Stowarzyszenie Na Rzecz Innowacji i Edukacji	
Koło Gospodyń Wiejskich z Wolskiej Dąbrowy	
JastrzaFans stowarzyszenie na rzecz rozwoju sportu, rekreacji i turystyki	
Stowarzyszenie na rzecz Promocji i rozwoju wsi Bartodzieje	
Ostrołęcki	7
Spółdzielnia SPA	
Fundacja Dom z sercem	
Stowarzyszenie Jesteśmy Betanią	
Spółdzielnia Integracja	
Spółdzielnia Socjalna Kostka	
SSNRON AS	
Stowarzyszenie Tradycyjnie Nowoczesnych dla Wsi	
Żyrardowski	4
Stowarzyszenie Seniorów WIGOR	
Stowarzyszenie Bliżej Natury, Bliżej Siebie	
Żyrardowska Federacja Organizacji Społecznych "DZIAŁAJ.MY	
Stowarzyszenie Nasza Narew	
Warszawski	5
Wioski Dziecięce	
Stowarzyszenie Pro Humanum	
Kto rano wstaje	
Fundacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny	
Stowarzyszenie Pracownia Etnograficzna	
Razem	30

Spotkania promocyjno – informacyjne, zorganizowane w ramach projektu „EkoZmiana – Mazowieckie PES na zielonej drodze”, odbyły się w okresie od 01-01-2024 do 31-12-2024. Łącznie przeprowadzono 12 takich spotkań, na terenie województwa mazowieckiego. Były to:

- Pierwsze spotkanie zostało zrealizowane w dniu 17-03-2024, w Otwocku. W spotkaniu brały udział:

1. Stowarzyszenie Forum Kobiet Tu i Teraz – dwie osoby,
2. Stowarzyszenie "Józefowska Trójka" – dwie osoby,
3. Stowarzyszenie " W Stronę Słońca" – jedna osoba,
4. Fundacja Głębokiej Demokracji - jedna osoba,
5. Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych - jedna osoba,
6. Towarzystwo Przyjaciół Karczewa - dwie osoby,
7. Koło Gospodyń Wiejskich "Dobre Duszki" w Duchnowie – jedna osoba,
8. Federacja Mazovia – jedna osoba,
9. Starostwo Powiatowe w Otwocku. Biuro Kultury i Promocji – trzy osoby,
10. Powiatowy Urząd Pracy w Otwocku – jedna osoba.

- Drugie spotkanie zostało zrealizowane w dniu 26-04-2024, w Warszawie. W spotkaniu brały udział:

1. Spółdzielnia Socjalna "Kto Rano Wstaje" – jedna osoba,
2. Fundusz Feministyczny - jedna osoba,
3. Fundacja Dom Kultury - jedna osoba,
4. Stowarzyszenia Alumni - jedna osoba,
5. DUNAJ Instytut Dialogu - jedna osoba,
6. Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce - jedna osoba,
7. Stowarzyszenie PRO HUMANUM - jedna osoba,
8. Fundacja Strefa Wolnościowa - jedna osoba,
9. Fundacja Dom na pograniczu - jedna osoba,
10. Stowarzyszenie Edukacji Antydyskryminacyjnej - jedna osoba.

- Trzecie spotkanie zostało zrealizowane w dniu 15-05-2024, w Radomiu. W spotkaniu brały udział:

1. Stowarzyszenie "Aktywny i Czysty Radom" – dwie osoby,
2. Fundacja Klementyna – dwie osoby,
3. Stowarzyszenie Karuzela – jedna osoba,
4. Fundacja Dobra Przestrzeń - jedna osoba,
5. Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Wsi Bartodzieje - jedna osoba,
6. Koło Gospodyń Wiejskich w Wolskiej Dąbrowie - jedna osoba,
7. Jastrza Fans Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Sportu, Rekreacji i Turystyki – jedna osoba,
8. Stowarzyszenie Młodzi Mąkosy – jedna osoba,
9. Stowarzyszenie Zatrzymać Czas – dwie osoby.

- Czwarte spotkanie zostało zrealizowane w dniu 26-06-2024, w Pruszkowie. W spotkaniu brały udział:

1. Urząd Miasta Pruszkowa Wydział Ochrony Środowiska – pięć osób,
2. Stowarzyszenie EuroJumelages – jedna osoba,
3. Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Rejon Pruszków – jedna osoba,
4. Stowarzyszenie Siatkarskie Marzenia – jedna osoba,
5. Centralna Rada Romów – jedna osoba,
6. Polski Czerwony Krzyż – jedna osoba,
7. Fundacja w Stronę Dialogu – jedna osoba,
8. Fundacja Dom Ukraiński – jedna osoba,
9. Stowarzyszenie "Wspólnie Pruszków Rozwijamy" – jedna osoba,
10. Fundacja na Rzecz Różnorodności Społecznej – jedna osoba,
11. Związek Harcerstwa Polskiego (Pruszków) – jedna osoba.

- Piąte spotkanie zostało zrealizowane w dniu 11-07-2024, w Pruszkowie. W spotkaniu brały udział:

1. Stowarzyszenie Dzieci Wojny oddz. Pruszków - jedna osoba.
2. Stowarzyszenie Dojrzały z Mazowsza- jedna osoba.
3. Stowarzyszenie Rodzin Abstynenckich "Socjus"- jedna osoba.
4. Urząd Miasta Pruszkowa - jedna osoba.
5. Stowarzyszenie Jaspis - jedna osoba.
6. Pruszkowskie Stowarzyszenie Na Rzecz Zwierząt - jedna osoba.
7. Związek Nauczycielstwa Polskiego, Zarząd oddziału w Pruszkowie - jedna osoba.
8. Fundacja Wspierania Rozwoju Dziecka - jedna osoba.
9. Fundacja Sport dla Każdego - jedna osoba.
10. Stowarzyszenie "Raczek"- jedna osoba.
11. Ochotnicza Straż Pożarna Nowa Wieś - jedna osoba.

- Szóste spotkanie zostało zrealizowane w dniu 27-08-2024, w Warszawie. W spotkaniu brały udział:

1. Fundacja Puszcze- dwie osoby,
2. Fundacja Polikultura – jedna osoba,
3. Fundacja Jaw Dikh – jedna osoba,
4. Fundacja Wspólny Stół – dwie osoby,
5. Stowarzyszenie MUDITA – cztery osoby,
6. Centrum Wielokulturowe Fundacja Inicjatywa Dom Otwarty – jedna osoba,
7. CAM NOWOLIPIE Fundacja Galerii Foksal – jedna osoba,
8. Fundacja Wspólny Stół – dwie osoby,
9. Fundacja POLIKULTURA – jedna osoba,
10. Fundacja Centrum Integracji i Edukacji Pozytywnej "Nastawieni na Rozwój" - jedna osoba,
11. Fundacja NUR – jedna osoba,
12. Fundacja Polskie Forum Migracyjne – jedna osoba,
13. Stowarzyszenie VOX HUMANA - jedna osoba.

- Siódme spotkanie zostało zrealizowane w dniu 09-09-2024, w Pruszkowie. W spotkaniu brały udział:

1. Stowarzyszenie Polskich Kombatantów w Pruszkowie – jedna osoba,
2. Stowarzyszenie Pruszkowianka - jedna osoba,
3. Stowarzyszenie Rozbiegany Piastów – jedna osoba,
4. Fundacja Toto Animo – jedna osoba,
5. Stowarzyszenie MOŻESZ – jedna osoba,
6. Stowarzyszenie Dzieci Wojny – jedna osoba,
7. Stowarzyszenie im. S .Brzozowskiego – jedna osoba,
8. Fundacja Lokalna Akcja Specjalna – jedna osoba,
9. Pruszkowskie Stowarzyszenie Rodzin Abstynenckich "SOCJUS" – jedna osoba,
10. Fundacja Bezpieczna Polska dla Wszystkich – jedna osoba,
11. Fundacja Inna Perspektywa – jedna osoba,
12. Stowarzyszenie Honorowych Dawców Krwi "Serce Pruszkowa" – jedna osoba.

- Ósme spotkanie zostało zrealizowane w dniu 24-09-2024, w Piasecznie. W spotkaniu brały udział:

1. Fundacja Człowiek Może – jedna osoba,
2. Fundacja Ronalda MCDonalda – jedna osoba,
3. Centrum Przedsiębiorczości – dwie osoby,
4. Związek Ukraińców w Polsce – jedna osoba,
5. Fundacja Centrum Rozwoju OFFKA – jedna osoba,
6. Stowarzyszenie Polka Potrafi – jedna osoba,
7. Stowarzyszenie Fizycznej Ekonomii – jedna osoba,
8. Stowarzyszenie Prokultura – jedna osoba,
9. Stowarzyszenie "AUXILIUM" – jedna osoba,
10. Polska Akcja Humanitarna – jedna osoba,
11. Stowarzyszenie Pomysł na Józefostaw – jedna osoba.

- Dziewiąte spotkanie zostało zrealizowane w dniu 27-09-2024, w Piasecznie. W spotkaniu brały udział:

1. Klub Integracji Społecznej w Piasecznie – trzy osoby,
2. Stowarzyszenie Kobiet Ziemi Piaseczyńskiej – jedna osoba,
3. Piaseczyńska Fundacja Ekologiczna – jedna osoba,
4. Koło Gospodyń Wiejskich Wieniec – jedna osoba,
5. Koło Gospodyń Wiejskich w Piasecznie – trzy osoby,
6. Koło Gospodyń Wiejskich w Coniewie Urzeczanki - jedna osoba,
7. Koło Gospodyń Wiejskich Gołków i Sąsiedzi - jedna osoba,
8. Fundacja Człowiek Może – jedna osoba,
9. Koło Gospodyń Wiejskich – jedna osoba,
10. Stowarzyszenie Niewidomych i ich Opiekunów Piaseczno – jedna osoba,

11. Ochotnicza Straż Pożarna Zamienie – jedna osoba.

- Dziesiąte spotkanie zostało zrealizowane w dniu 14-11-2024 w Krasnem. W spotkaniu brały udział:

1. Ochotnicza Straż Pożarna Krasne – jedna osoba,
2. Stowarzyszenie Przyjaciół Gimnazjum "Aktywna Szkoła" – jedna osoba,
3. Koło Gospodyń Wiejskich w Wężewie – dwie osoby,
4. Koło Gospodyń Wiejskich Zielona – dwie osoby,
5. Koło Gospodyń Wiejskich Nowe Żmijewo – trzy osoby,
6. Gminna Biblioteka Publiczna w Krasnem – jedna osoba,
7. Koło Gospodyń Wiejskich Kozin – jedna osoba,
8. Rada Rodziców przy Szkole Podstawowej im. Marii Konopnickiej w Krasnem – jedna osoba,
9. Stowarzyszenie Artystycznie Pozytywni – jedna osoba,
10. Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Krasne – Jesteśmy Razem – jedna osoba.

- Jedenaste spotkanie zostało zrealizowane w dniu 19-11-2024, w Ostrołęce. W spotkaniu brały udział:

1. Koło Gospodyń Wiejskich Drężewo – dwie osoby,
2. Koło Gospodyń Wiejskich Łazowianki – jedna osoba,
3. Koło Gospodyń Wiejskich Żebrowianki – dwie osoby,
4. Siedleckie Stowarzyszenie na Rzecz osób z Zespołem Downa Zawsze Razem – jedna osoba,
5. Koło Gospodyń Wiejskich Ostrowianki – dwie osoby,
6. Koło Gospodyń Wiejskich "Białe Brzegi" w Białobrzegu Dalszym – jedna osoba,
7. Koło Gospodyń Wiejskich Piliciaki w Zbielu Pilikach – jedna osoba,
8. Lokalna Grupa Działania "Zielone Sioło" – jedna osoba,
9. Stowarzyszenie Projekt Radomir – jedna osoba,
10. Urząd Gminy w Szelkowie – jedna osoba,
11. Stowarzyszenie Akcyjowa Fabryka – jedna osoba,
12. Koło Gospodyń Wiejskich Krukowianki gm. Olszewo Borki – jedna osoba,
13. Spółdzielnia Socjalna "POŻYTEK" – jedna osoba,
14. Spółdzielnia Socjalna Integracja – jedna osoba,
15. Rada Seniorów Gminy Wyszaków – jedna osoba,
16. Warsztaty Terapii Zajęciowej – jedna osoba,
17. Fundacja Rodzina w Formie – jedna osoba.

- Dwunaste spotkanie zostało zrealizowane w dniu 09-12-2024 w Starym Szelkowie. W spotkaniu brały udział:

1. Koło Gospodyń Wiejskich Chyliny – jedna osoba,
2. Fundacja Baśniowa Kraina – jedna osoba,
3. Gminne Centrum Kultury, Czytelnictwa i Sportu – jedna osoba,
4. Stowarzyszenie Projekt Integracja – jedna osoba,
5. Stowarzyszenie „Mama w Regionie” – jedna osoba,

6. Fundacja Kocham Maków – jedna osoba,
7. Stowarzyszenie Nasz Dom Natura – jedna osoba,
8. Koło Gospodyń Wiejskich Biedrzyce Stara Wieś – jedna osoba,
9. Stowarzyszenie Nasze Szwelice – dwie osoby
10. Starostwo Powiatowe w Makowie Mazowieckim – jedna osoba.

Druga wizyta studyjna w ramach projektu odbyła się 25.09.2024, w Warszawie.
W trakcie wizyty uczestnicy mieli możliwość odwiedzić:

1. Otwarty Jazdów - po którym uczestników oprowadził p. Maciej Podyma, przedstawiciel Fundacji "Łąka" oraz Stowarzyszenia "Otwarty Jazdów".

Tematyka spotkania:

- Rola pszczół i pszczelarstwa w kontekście proekologicznych rozwiązań.
- Dobre praktyki dla ekologii w kontekście zagospodarowania terenu (dlaczego warto siać łąki).
- Orowadzenie po Jazdowie wraz z omówieniem działań Stowarzyszenia i Fundacji.

2. Fundację "Kobiety Wędrownie" (obiad).
3. Port Czerniakowski - Rejs po Wiśle wraz z p. Robertem Jankowskim - przedstawicielem Fundacji Rok Rzeki Wisły (rejs + prelekcja o Wiśle).

Tematyka spotkania :

- Rola rzeki Wisły dla mieszkańców i mieszkanki Warszawy, jako wielkiej aglomeracji miejskiej.
- Zagrożenia i aktualne problemy związane z rzeką Wisłą.
- Działania proekologiczne dla rzeki (również pod kątem zielonej transformacji, bioróżnorodności).

4. Kooperatywę Dobrze oraz Międzypokoleniową Klubokawiarnię Domu Kultury Śródmieście - Wizyta w Kooperatywie Dobrze, która prowadzi sklep z ekologicznymi produktami żywnościowymi, skąd uczestnicy przemieścili się wraz z p. Martą Sykut (przedstawicielką Kooperatywy Dobrze) do Międzypokoleniowej Klubokawiarni Domu Kultury Śródmieście na prezentację o działalności Kooperatywy.

Tematyka spotkania:

- Prezentacja działalności Kooperatywy Dobrze.
- Dobre i sprawdzone praktyki w kontekście ekologicznego łańcucha dostaw.
- Cele zrównoważonego rozwoju w działalności Kooperatywy.

W wizycie studyjnej uczestniczyło 25 podmiotów.

Konferencja „EkoZmiana – Mazowieckie PES na zielonej drodze”

Konferencja odbyła się w dniu 13 listopada 2024, w Centrum Organizacji Pozarządowych - Kamienica Deskurów w Radomiu.

Konferencja była podsumowaniem efektów realizacji zadania, którego głównym celem było podniesienie specjalistycznej i praktycznej wiedzy wśród mazowieckich Podmiotów Ekonomii

Społecznej w zakresie obszaru ochrony środowiska naturalnego, transformacji energetycznej oraz zapobiegania negatywnym zmianom klimatu.

Konferencja została podzielona na 2 sesje - w trakcie których prelegenci przedstawili kilka odmiennych spojrzeń na ekologię oraz omówili pozarządowe realia działań na rzecz ekologii.

Prelegentami byli:

- Wojciech Jagielski - Prezes Zarządu - Stowarzyszenie „Radomskie Centrum Przedsiębiorczości”
- dr hab. inż. Jerzy Wojciechowski - Ekspert Naukowy Projektu - Uniwersytet Radomski.
- Robert Gajewski - Kierownik Wydziału Ekonomii Społecznej MCPS Warszawa.
- Hubert Pasiak – Wójt Gminy Zbuczyn.
- Andrzej Rybus-Tołłoczko - Doradca Wojewody Mazowieckiego.
- Łukasz Wachowski – MOWES Ostrołęka.
- dr Rafał Bartłomiej Panfil – Państwowa Akademia Nauk Stosowanych im. I. Mościckiego, Ciechanów.
- Sylwia Waśkiewicz – Prezes Zarządu Stowarzyszenie „KARUZELA”.
- Agnieszka Caban – Centrum Wielokulturowe Warszawa.

Projekt „EkoZmiana – mazowieckie PES na zielonej drodze” oraz przeprowadzona konferencja to szeroko zakrojona inicjatywa, zrealizowana w celu wzmocnienia idei ekologii, szczególnie poprzez współpracę Podmiotów Ekonomii Społecznej na terenie województwa mazowieckiego. W trakcie konferencji oprócz omówienia zakresu projektu, osiągniętych wskaźników oraz wypracowanych dobrych praktyk zaproszeni prelegenci przedstawili własne doświadczenia z obszaru zrównoważonego rozwoju w działalności podmiotów ekonomii społecznej oraz bariery i wyzwania, jakie niesie ze sobą transformacja proekologiczna. Część prelegentów przedstawiła założenia opracowanych dla ich organizacji strategii, stan ich wdrażania oraz bariery, jakie napotykają w kontekście zmian proeko we własnej jednostce.

Konferencja dała również możliwość nawiązania cennych kontaktów i wymiany doświadczeń pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a przedstawicielami świata nauki oraz władz samorządowych, co powinno w przyszłości zaowocować nowymi inicjatywami w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju na terenie Mazowsza.

VI. Wnioski z realizacji projektu w 2024 r.

W ramach paneli szkoleniowych oraz w toku doradztwa uczestnicy reprezentujący poszczególne PESy dostrzegli następujące wyzwania we wdrażaniu poszczególnych zagadnień, przyjętych w założeniach do projektu:

1. Przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, czyli racjonalne wykorzystanie zasobów i ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko wytwarzanych produktów.

- PESy zgłaszają potrzebę kontynuacji i/lub wprowadzenia nowych programów grantowych umożliwiających inwestycje „twarde”, w tym przede wszystkim związane z zieloną transformacją w obszarze racjonalnego wykorzystywania odpadów.
- PESy widzą konieczność ciągłego podnoszenia wiedzy i kształtowanie odpowiednich postaw z zakresu GOZ przez managerów i pracowników PEZ; cyt.: „szkoleń nigdy za wiele”, „trzeba zmienić myślenie ludzi ...”.
- Konieczne jest nabycie konkretnych umiejętności związanych z GOZ (nowe sposoby produkcji, konsumpcji, przekształcania odpadów), specyficznych dla danej organizacji

- o (branży); często chodzi o konkretne umiejętności techniczne (np. branża gastronomiczna, spożywcza, produkcyjna, usługowa); cyt.: „musimy się tego nauczyć.”
- o Istnieje potrzeba nabycia wiedzy i umiejętności z zakresu nowych modeli biznesowych, opartych o GOZ (parametryzacja produktów, wykorzystanie technologii, konstrukcja nowych usług); cyt.: „musimy zarabiać, jak na tym zarabiać”.
- o Konieczna jest konstrukcja partnerstw w obszarze GOZ, szczególnie w sytuacji niedużego potencjału PES wraz z możliwością dofinansowania działań w tym zakresie; cyt. „jesteśmy za mali, potrzebujemy albo wsparcia dużych, albo lepszej współpracy... i pieniędzy na inwestycje”.

2. Podniesienie jakości gospodarowania odpadami, wtórnego wykorzystania odpadów i produktów o ubocznych, naprawy i recyklingu.

- o Odpowiednie przepisy wymusiły działania w tym zakresie, co pozytywnie wpłynęło na działalność PES; cyt.: „segregujemy, oddajemy do skupu, naprawiamy”
- o PESy mają poczucie, że z uwagi na swoich beneficjentów, grupy wsparcia robią dużo w tym zakresie; cyt. „u nas nic się nie marnuje”, „szczególnie odzież i małe AGD naprawiamy i przekazujemy potrzebującym”.

3. Lepsze gospodarowanie wodą.

- o PESy identyfikują dbałość o optymalne gospodarowanie wodą, jednak przyczyny leżą głównie w aspekcie ekonomicznym; cyt.: „my zawsze oszczędzaliśmy, woda kosztuje”.
- o Jest duża chęć działań, jednak identyfikowana bariera to głównie bariera inwestycyjna; cyt. „musimy wymienić instalację, a to kosztuje”, „ciekawe rekomendacje, czy jest szansa na dofinansowanie sprzętu: zmywarek, perlatorów ...?”

4. Regeneracja i odkażanie terenów, rekultywacja gruntów.

- o PESy oceniały te zagadnienia jako skierowane przede wszystkim do gmin lub podmiotów o znacznym majątku.
- o PESy, które posiadały grunty oceniały je, jako nie wymagające regeneracji, odkażenia, rekultywacji.

5. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

- o Zainteresowane tym obszarem były głównie PESy, które posiadają nieruchomości lub nimi administrują; inne PESy zastanawiają się co się zmieni, jeśli tylko wynajmują powierzchnię, czy np. spadną koszty energii.
- o PESy, które posiadają nieruchomości lub administrują nimi są bardzo zainteresowane wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii, w zasadzie, w każdej możliwej opcji; cyt. „nie ma odwrotu, musimy w to wejść i musimy się nauczyć dobrze to wykorzystać”.
- o PESy chciałyby pozyskać dofinansowanie na ten obszar; cyt. „potrzebujemy środków na inwestycje”.

6. Poprawa efektywności energetycznej budynków.

- o Zainteresowane tym obszarem głównie PESy, które posiadają nieruchomości lub nimi administrują; inne PESy zastanawiają się co się zmieni, jeśli tylko wynajmują powierzchnię, czy np. spadną koszty ogrzewania.
- o PESy, które posiadają nieruchomości lub administrują nimi są bardzo zainteresowane poprawą efektywności energetycznej budynków; twierdzą, że „teraz czas na konkretne

inwestycje (termoizolacja budynków, wymiana stolarki okiennej, itp.)”, gdyż inne działania (np. uszczelnianie okien), niskokosztowe już mają za sobą.

- o PESy zgłaszają potrzebę kontynuacji i/lub wprowadzenia nowych programów grantowych umożliwiających inwestycje „twarde”, w tym przede wszystkim związane z możliwością zakupu i montażu elementów OZE.

7. Inwestycje w walce z ubóstwem energetycznym.

- o PESy posiadające nieruchomości identyfikują ten obszar jako bardzo istotny.
- o Co najmniej 3 PESy były zainteresowane pozyskaniem nieruchomości.
- o potencjalnych znamionach ubóstwa energetycznego; inwestycje w tym obszarze łączyły się z innymi obszarami działań projektu.

8. Lepszy dostęp do czystszej, tańszej i bezpieczniejszej energii.

- o PESy zgłaszają potrzebę kontynuacji i/lub wprowadzenia nowych programów grantowych umożliwiających inwestycje „twarde”.
- o PESy w dużej mierze liczą na wsparcie w procesie przygotowania aplikacji w obszarze czystej, tańszej i bezpiecznej energii.

9. Ograniczenie zależności od paliw kopalnych.

- o PESy traktują ten obszar jako obszar dla administracji publicznej, dedykowany do tworzenia rozwiązań systemowych.
- o PESy posiadające nieruchomości, które same ogrzewają, deklarują wymianę kotłów grzewczych instalacji na niskoemisyjne ograniczające lub eliminujące – konieczne kontynuowanie programów grantowym w tym zakresie.
- o PESy deklarują promocję transportu niskoemisyjnego (transport publiczny – niskoemisyjny, rowery).
- o Często PESy stwierdzają, że jeżdżą samochodami jakie mają, a koszty zakupu/ leasingu samochodów elektrycznych są poza ich zasięgiem finansowym.

10. Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych – wprowadzenie czystszych form transportu.

- o PESy traktują ten obszar jako obszar dla administracji publicznej, dedykowany do tworzenia rozwiązań systemowych.
- o PESy posiadające nieruchomości, które same ogrzewają, deklarują wymianę kotłów grzewczych instalacji na niskoemisyjne ograniczające lub eliminujące wykorzystywanie paliw kopalnych; liczą jednocześnie na dofinansowanie takich inwestycji.
- o PESy deklarują promocję transportu niskoemisyjnego (transport publiczny – niskoemisyjny, rowery).
- o Często PESy stwierdzają, że jeżdżą samochodami jakie mają, a koszty zakupu/ leasingu samochodów elektrycznych są poza ich zasięgiem finansowym.

Z uwagi na specyfikę Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES), dla których realizowano doradztwo indywidualne, proces konsultacji wykazywał nierówności w intensywności doradztwa w poszczególnych obszarach tematycznych. Było to uzależnione albo od specyfiki misji, jaką pełni dana organizacja, albo od faktu posiadania/użytkowania lokalu. Nie bez znaczenia dla zakresu doradztwa był także fakt zlokalizowania siedziby organizacji (miasto/wieś), który sprawiał, iż potrzeby danej organizacji (np. zlokalizowanej na wsi) w dużej mierze różniły się od potrzeb organizacji działających na terenie miejskim.

- największe zainteresowanie wywoływały kwestie przejścia na gospodarkę obiegu zamkniętego oraz lepszego gospodarowania odpadami,
- znaczne zainteresowanie dotyczyło także kwestii możliwości skorzystania z OZE, a przede wszystkim źródeł finansowania inwestycji,
- najmniej czasu poświęcono kwestiom ograniczania paliw kopalnych.

Ponadto doradztwo z zakresu regeneracji terenów skażonych i czystszych form transportu było realizowane w zerowym stopniu (specyfika obsługiwanych organizacji). Natomiast zauważalne było duże zainteresowanie kwestiami efektywności energetycznej budynków i czystej energii, jednak wybór tego zakresu doradztwa uzależniony był od posiadania własnych zasobów lokalowych i dużego potencjału organizacji. Niejednokrotnie doradca sugerował inwestycje termomodernizacyjne i inwestycje OZE, ale uzależniał ich od decyzji rzeczywistego właściciela lokalu (budynku).

Źródła finansowania zmian z obszarów ekologicznych

1. FEM 2021 – 2027 Priorytet II – Fundusze Europejskie na zielony rozwój Mazowsza, Alokacja: 390.827.479 EUR, RWS (Regionalny Warszawski Stołeczny: 94.406.305 EUR, RMR (Region Mazowiecki): 296.421.174 EUR

Cel szczegółowy 2(I) wspieranie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych;

Cel szczegółowy 2(II) wspieranie energii odnawialnej zgodnie z dyrektywą (UE) 2018/200, w tym określonymi w niej kryteriami zrównoważonego rozwoju;

Cel szczegółowy 2(IV) wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego;

Cel szczegółowy 2(V) wspieranie dostępu do wody oraz zrównoważonej gospodarki wodnej;

Cel szczegółowy 2(VI) wspieranie transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym i gospodarki zasobooszczędnej;

Cel szczegółowy 2(VII) wzmocnienie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia.

2. Krajowy Plan Odbudowy

Zielona ścieżka rozwoju - Zielona energia i zmniejszenie energochłonności

Dostępny i ekologiczny transport - Zielona, inteligentna mobilność

Szczegółowe informacje o trwających naborach z obszaru dotacyjnego i pożyczkowego, dostępne są na stronie: <https://www.gov.pl/web/planodbudowy/nabory>

3. Ministerstwo Klimatu i Środowiska - Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS)

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS) jest następcą dwóch wcześniejszych programów Infrastruktura i Środowisko realizowanych w perspektywach 2007-2013 oraz 2014-2020 (POLiŚ). Jego głównym celem jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami zrównoważonego rozwoju.

Szczegółowe informacje o trwających naborach dostępne są na stronie:

<https://www.gov.pl/web/klimat/FEnIKS>

4. Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa

Odnawialne źródła energii / spółdzielnie energetyczne

<https://www.gov.pl/web/kowr/spoldzielnie-energetyczne>

5. PARP

Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej

Gospodarka o obiegu zamkniętym w MŚP, Etap I – Opracowanie modelu biznesowego GOZ – transformacji.

<https://fepw.parp.gov.pl/#nowe-produkty-i-inwestycje>

VII. Rekomendacje na dalszy etap prac po zakończeniu projektu – po roku 2024 r.

Analiza wyników merytorycznej realizacji projektu wskazuje na jego dużą efektywność rozumianą nie tylko jako objęcie większej od zakładanej grupy uczestników czy zrealizowanie większej ilości wskaźników (doradztwo; strategie) ale przede wszystkim mierzona oceną zasadności i przydatności zaoferowanego wsparcia w ramach projektu, jaką to ocenę wyrazili uczestnicy w formie ankiet oraz wywiadów bezpośrednich. Przedstawiciele mazowieckich PESów po raz pierwszy mieli tak szeroki, nieodpłatny dostęp, do wiedzy z obszarów zrównoważonego rozwoju (a zatem nie jedynie wycinku aktywności ekologicznej) i przekazywanej w sposób kompleksowy. Objęcie ponad 50 PESów poza szkoleniami także zindywidualizowanym doradztwem oraz opracowaniem autorskiej EKOstrategii dało możliwość pełnego przygotowania danej organizacji do przeprowadzenia Ekozmiany, a także do stania się niejako liderem promującym zieloną transformację wśród podobnych podmiotów oraz w ramach środowisk swojego codziennego obszaru działania.

Analiza przeprowadzonych działań oraz zgłaszanego zapotrzebowania ze strony podmiotów objętych pełnymi działaniami oraz podmiotów objętych jedynie szkoleniami wskazuje zapotrzebowanie mazowieckich podmiotów ekonomii społecznej na kontynuację programu oraz rekomendacje do jego rozszerzenia w obszarach:

1. Objęcia indywidualnym doradztwem większej liczby podmiotów (więcej niż 50 i/lub więcej niż 1/3 całości zrekrutowanej grupy podmiotów).
2. Opracowania strategii dla większej liczby organizacji (więcej niż 50 i/lub więcej niż 1/3 całości zrekrutowanej grupy podmiotów).

3. Umożliwienia w ramach projektu certyfikacji przedstawicieli PES (np. certyfikacja w ramach Green Project Management), co podniesie możliwości nowych liderów Ekozmiany.
4. Umożliwienie udziału w szkoleniach większej liczby przedstawicieli danego PES (w projekcie Ekozmiana ustalono zasadę: 1 organizacja = 1 przedstawiciel na szkoleniu).
5. Rozszerzenia zakresu doradztwa o pomoc w opracowaniu aplikacji (fiszek projektów).
6. Umożliwienie podejścia do certyfikacji także przedstawicieli organizacji, które brały udział w projekcie Ekozmiana w edycji 2023/2024.

Mając powyższe na uwadze należy wskazać na wysokie zainteresowanie przedstawicieli mazowieckich PESów, zarówno udziałem w działaniach projektowych, jak i ich kontynuacją w kolejnych latach, w nieco zmodyfikowanym zakresie. Na uwagę zasługują głosy o zainteresowaniu certyfikacją, przekazywane przez uczestników obecnej edycji projektu, co wskazuje na trwałość projektu w kolejnych latach.

Wobec powyższego rekomenduje się prowadzenie podobnych działań (o rozszerzonym charakterze) w kolejnych latach, przy pozyskaniu finansowania na ten cel.